

પંખ

અંક ૪૦ | મે ૨૦૨૦

આ તારું નૃત્ય એ મારી જ કોરિયોગ્રાફી,
નયાવું જેમ તને એમ નાય કઠપૂતળી.
'સહજ' નયાવે તને કો'ક ગુપ્ત દોરીથી,
ને તારી જેમ છું હું પણ કઠપૂતળી.
- વિવેક કાણે 'સહજ'

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

www.pankhmagazine.com

Jump Directly to

સંપાદકની કલમે

વાત જાણે એમ કે...

Tech-Talk

વાર્તા-સેતુ

ખુલ્લા દ્વાર

શબ્દ-સંપુટ

વાર્તાનું આકાશ

જસ્ટ બે મિનિટ

તમને મળ્યાનું યાદ

મને મારો જ પ્રશ્ન

Connecting... કવિતા

યાજ્ઞિક વધાસિયા

હું આ લખી રહ્યો છું ત્યારે લોકડાઉન ફરી લંબાવવામાં આવ્યું છે. હજી કેટલું લાંબુ ખેંચાશે, એનો અંદાજ લગાવવો પણ મુશ્કેલ છે. બધા જિલ્લાઓને ગ્રીન, ઓરેન્જ અને રેડ ઝોનમાં વિભાજીત કરી દેવામાં આવ્યા છે. અત્યારે આ સમયમાં સૌથી વધુ જરૂર હોય તો એ છે, હકારાત્મક દ્રષ્ટિકોણ રાખવાની અને અનુકંપા દાખવવાની. આપણે હિમત હાર્યા વગર પોતાનું, પોતાના પરિવારનું, આપણા વ્યવસાય સાથે જોડાયેલા કર્મચારીઓનું અને આપણી આજુબાજુના લોકોનું ધ્યાન રાખીએ અને શક્ય એટલી મદદ કરીએ અને આપણા માટે નિર્ણયો લેતી સરકાર પર અને કામ કરતા ‘કોરોના વોરિયર્સ’ પર વિશ્વાસ રાખીએ, અને આદેશોનો ચુસ્તપણે અમલ કરીએ; એ જ આ સમયની માંગ છે. શક્ય છે, ‘પંખ’નો આ અંક તમને તમારું મન ડાયવર્ટ કરવા થોડોક તો થોડોક પણ ઉપયોગી નીવડે!

ઘણા સમયથી વેબસાઈટ બનાવવાનો વિચાર હતો. જે આ

સંપાદકની કલમે

લોકડાઉનમાં સફળ થયું છે. ‘પંખ’ના અંકમાં અગાઉ પ્રકાશિત થઈ ચૂકેલું અને સાથે-સાથે એ સિવાયનું પણ ઘણું કન્ટેન્ટ તમને અહીં મળી રહેશે. આ સાઈટ પર અમે ઓડિયો અને વિડીયો ફોર્મેટમાં પણ ધીમેધીમે કન્ટેન્ટ અપલોડ કરીશું. સમય જતા આ સાઈટ બધા જ ગુજરાતીઓના ગુજરાતીપણાના ઉત્સવનું એક કાયમી ઓનલાઈન સરનામું બની રહે, એવી સ્વાભાવિક અપેક્ષા અમને હોય જ!

લોકડાઉન વખતે એક બીજી તક પણ મળી. અલગ-અલગ ફિલ્ડમાં કામ કરતા ગુજરાતી માંઘાતાઓ સાથે ઈન્સ્ટાગ્રામ લાઇવનો પણ મોકો મળ્યો. એ માંઘાતાઓનો પણ ‘પંખ’ની ટીમ વતી હું આભાર માનું છું. આ સેશન્સમાં એમના ફિલ્ડને ગુજરાતી સાહિત્યના પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચારવાનો, સમજવાનો અને એને લોકો સુધી પહોંચાડવાનું અમે એક નિમિત્ત બન્યા, એનો આનંદ રહેશે.

તો બસ, ઘરે રહો, સુરક્ષિત રહો. ને ‘પંખ’ સાથે જોડાયેલા રહો.

પાર્મી દેસાઈ

વાત જાણે એમ કે...

મીરા

દરરોજ સવારના પહોરે સરિતાબેનનું ઘર શ્રીજીબાવાના ધોળ-કિર્તનથી ગુંજી ઉઠતું. સરિતાબેન પણ મોટા ભાગનો સમય ઠાકોરજીની સેવા પાછળ વ્યતિત કરતા. એક નાનકડો પરિવાર સરિતાબેન, હેમાંગ ભાઈ અને દીકરી મીરા. હેમાંગભાઈ તો પત્નીની ભક્તિથી પ્રભાવિત હતા એટલે છાસવારે તેઓને ઘરમાં, કે શ્રીજીને લગતી સેવામાં મદદ કરતા, પણ મીરા સંપૂર્ણ નાસ્તિક હતી. તે સેવા-પૂજામાં માનતી જ નહોતી અને એટલે જ ઘણી વખત તે મમ્મી-પપ્પા જોડે ચર્ચામાં ઉતરી પડતી.

આજેય કંઈક એવું જ બન્યું. સળંગ ત્રણ રજાઓ આવતી હતી તે દરવખતની જેમ આ વખતેય સરિતાબેન 'શ્રીનાથજી' જવાની વાત લઈને બેઠા. મીરાને દરિયો અને પર્વતો જોવા ગમે અને મમ્મી-પપ્પા જ્યારે સમય મળે કે શ્રીનાથજી જ જવાની વાત કરે. હંમેશાની જેમ આ વખતે પણ એ અકળાઈ જ ગઈ.

“આ શું ભગતવેડા માંડ્યા છે! દર

વખતે નવરા પડ્યા નથી કે ઉપડી ગયા શ્રીનાથજી! અરે મને નથી ફાવતું ત્યાં. આટલી બધી ગીરદી, ઘક્કામૂકી ને પેલી સતત આવતી પ્રસાદની ટીપીકલ સ્મેલ...મને માફ કરો.” એની આંખોમાં રીતસરનો ગુસ્સો છલકાતો હતો. જ્યારે પણ એ શ્રીનાથજી જતી ત્યારે એકાદ દર્શનની ઝાંખી માંડ કરતી અને રૂમ પર જ રોકાઈ રહેતી. પણ આ વખતે તો એનો ગુસ્સો જોયા બાદ સરિતાબેને નક્કી કર્યું કે મીરાને કોઈ પણ હિસાબે લઈને જ જવી અને એ ધાર્યું કરીને જ જાંઘ્યા.

દર વખતની જેમ કેટલીય ગીરદીને પાર કરી છેવટે તેઓ દર્શન કરવા પહોંચ્યા. શ્રીજીને નીરખવા લોકોની પડાપડી હજુય એવી જ હતી. મનમાં ચિડાતી મીરાને વળી એક ખૂણામાં ઉભા રહેવાની જગ્યા મળી. સતત પાછળથી હાક પડતી - “શ્રી ગીરીરાજ ધરણ કી જય.” શરૂઆતમાં આ બધી હાકને મીરાએ ખાસ ગણકારી નહીં, પણ થોડીક વાર દર્શન કર્યા બાદ એને આ મેદનીમાંથી આવતો અવાજ

. એના મનમાં એક રોમાંચ જાગવા લાગ્યો. પહેલીવાર આજે એ શ્રીજીને આટલા ધ્યાનથી નીરખી રહી હતી. એની જાણ બહાર જ એની આંખમાંથી અશ્રુ ચાલ્યા જતા હતા. શ્રીજીનું મંગળા સ્વરૂપ જાણે મીરાના મન-મસ્તિષ્ક પર એક અલગ જ છાપ ઉભી કરી ગયું. પીળા પિતાંબરમાં શોભી રહેલ શ્રીજીને તે અપલક જોતી જ રહી ગઈ. વિશાળ વક્ષસ્થળ, ભરાવદાર બાવડાં, મધ્યમ બાંધો અને લાંબી નયનરેખા.. હોઠે ફરકી રહેલ સ્મિત અને ચિબુક પર ચમકતો હીરો! શ્રીજીના આકર્ષણ સામે જાણે મીરા કોક અલગ જ દુનિયામાં ખોવાઈ ગઈ. એમાંય પેલો એક ઉંચો હાથ જોઈ મીરાને લાગ્યું કે જાણે શ્રીજી એને જ બોલાવી રહ્યા છે. આજે એના મનમાં જે ભાવના જન્મી હતી એમાં એક ભક્તિ કરતા વધારે પ્રેમ અને આકર્ષણ હતા. સત્તર-અઠાર વર્ષની છોકરીના મનમાં ગમતું પાત્ર જોઈ જે લાગણી જન્મે એવી જ કંઈક લાગણી આજે મીરાના મનમાં જન્મી. જગ્યા મળતી ગઈ એમ એ શ્રીજીને નિરખવા આગળને આગળ વધતી ગઈ અને છેવટે છેક સન્મુખ પહોંચી ગઈ. ઝાપટીયાની અનેક ઝાપટો વાગવા છતાં એ ખસી નહીં. આજે જાણે એ શ્રીજી આગળ પોતાનું સર્વસ્વ હારી બેઠી હતી.

પછી તો દરેક સમાના દર્શનમાં એજ લાગણી! સરિતાબેનને પણ નવાઈ લાગી કે મીરામાં અચાનક આટલો બદલાવ કેમ? એ મનોમન ઠાકોરજીનો આભાર માનવા લાગ્યા કે આખરે એમની નાસ્તિક દીકરીમાં ભક્તિ જગાડી ખરી.

ઘરે પાછા આવ્યા બાદ મીરાએ પોતાના મનની વાત માને કરી. સરિતાબેન એક વાર તો હસ્યા અને પછી કહ્યું;

“એના કામણ કંઈ આજના થોડા છે! એ તો કાયમથી જ આવો મોહક છે. અને તું એકલી નહીં, કંઈક કેટલીય ગોપીઓ એની દીવાની હતી..” તેઓ કૃષ્ણની જાત-જાતની વાતો મીરાને કહેવા લાગ્યા. મીરાને ય બધું સાંભળવાની મજા આવતી હતી. પણ એને મનોમન પેલી તમામ ગોપીઓની ઈર્ષ્યા આવતી હતી.

સરિતાબેનને લાગ્યું કે બે-ચાર દિવસમાં મીરા પાછી અસલ સ્વભાવે આવી જશે પણ બન્યું સાવ જુદું જ. હવે મીરા તમામ કાર્યોને બાજુએ મૂકી માત્ર કૃષ્ણ પાછળ જ સમય વિતાવવા લાગી હતી. ક્યારેક ને કૃષ્ણની છબી જોઈ શરમાઈ જતી, તો ક્યારેક એકલી-એકલી એની જોડે વાતો કરતી. હવે સરિતાબેન માટે મીરાનો આ કૃષ્ણપ્રેમ જાણે ચિંતાનો વિષય બની ગયો હતો.

ભગવાનમાંથી મન ખસાવવા માટે કહેવાતું હતું. પણ મીરા દિવસે ને દિવસે વધુ પડતી કૃષ્ણમય થવા લાગી. કૃષ્ણની લીલાઓ સાંભળી એ તેને મળવા જાણે બાવરી બની ગઈ હતી. એ કોઈ પણ મોકો છોડતી નહિ જ્યાં એને કૃષ્ણ અને એની લીલાઓ સાંભળવા મળી જાય. એવામાં જ એણે ક્યાંક સાંભળ્યું કે વ્રજમાં હજુય એક મંદિર છે જ્યાં કદમ્બના વૃક્ષની આસ-પાસ કૃષ્ણ રોજ રાસ રમવા આવે છે. બસ..પછી તો શું! મીરા ઘરેથી કહ્યા વિના જ જાણે કૃષ્ણ એને મળશે એ આશાએ મથુરાની ટ્રેન પકડી નીકળી પડી.

આ તરફ ઘરે સરિતાબેન અને હેમાંગભાઈ પરતો જાણે આભ તૂટી પડ્યું. સતત શોધખોળ કરવા છતાંય ક્યાંય મીરાનો પત્તો ન મળ્યો. તેઓએ પોલીસમાં દીકરી ગુમ થયાની જાણ કરી. એક અઠવાડિયા પછી પોલીસ દ્વારા જાણ મળી કે આ છોકરી મથુરા સ્ટેશને જોવા મળી હતી. સરિતાબેન મીરાની માનસિક હાલત જાણતા હોવાથી બધો જ ચિતાર સમજી ગયા. તેઓ બીજા જ દિવસે મથુરા જવા રવાના થયા. મથુરા-ગોકુલ અને તેની આસ-પાસના તમામ વિસ્તારોમાં મીરાના ફોટા ફરતા કર્યા.

“ગાંડી છોકરી..આ શું કરી રહી છે તું! એ ભગવાન છે ભગવાન. તું ધારે એમાનું કંઈક શક્ય ના બને દીકરી. તું એની સેવા પૂજા કરે એ જ ખરી ભક્તિ. બાકી આમ પ્રિયતમની નજરે જોય તો કંઈ એ તને મળી નથી જવાનો. ઇશ્વરનેય મર્યાદાથી ભજવાનો હોય.”

જે દીકરીને ભક્તિ તરફ વાળવાના સતત પ્રયાસો થતા એ જ દીકરીને હવે

અને પોતે પણ જાણે દીકરીને શોધતા વ્રજનો ખૂણેખૂણો ફરી વળ્યા. છેવટે તેઓ એ જ મંદિરમાં પહોંચ્યા જેના વિશે સાંભળીને મીરાંએ ઘર છોડ્યું હતું.. અને ત્યાં દીકરીનો ફોટો બતાવ્યો. મંદિરના પૂજારીએ કહ્યું;

“હા..લગભગ અઠવાડિયા પહેલા આ છોકરી અહીં આવી તો હતી. થોડી બાવરી જ લાગતી હતી. મેં એને બહુ કહ્યું જતું રહેવા માટે, પણ એ એકની બે ન થઈ. જુઓ સાહેબ આ મંદિરને સાંજ પછી ખાલી જ કરી દેવું પડે. કહેવાય છે કે અહીં ભગવાન આજેય રાસ રમવા આવે છે. પણ કોઈને અહીં રોકાવાની મંજૂરી નથી હતી અને જે રોકાય એનો કોઈ જ પત્તો ના મળે. એ છોકરીને સમજાવીને હું તો નીકળી ગયો હતો. પણ પછી એ ગઈ કે નહીં એની મને ખબર નથી.”

સરિતાબેનના પેટમાં ફાળ પડી. હવે દીકરીને ક્યાં શોધવી? તેઓ ઉદાસ થઈને ત્યાંથી નીકળ્યા. થોડાક ડગલાં ચાલ્યા અને એમના પગ થંભી ગયા. જાણે કંઈક યાદ આવ્યું હોય એમ એ દોડતાં પાછા એ મંદિરમાં ગયા. અને ચોકમાં રહેલ કદમ્બના ઝાડ પર ડાળ જોડે વીંટળાયેલ ઓઢણીનો છેડો હવાથી ફરકતો જોયો. “અરે, આ ઓઢણી તો મારી મીરાની!”

સરિતાબેનના મોંમાં શબ્દો ખૂટી પડ્યા હતા. ઓઢણી જોઈ એમની આંખો ચોધારે વહેવા લાગી.

હેમાંગભાઈ બોલ્યા;

“ખબર છે મીરાબાઈ પણ બંધ કમરામાંથી અચાનક ગાયબ થયા હતા ત્યારે એની ચૂંદડીનો છેડો કાન્હાની વાંસળી જોડે ફરકતો જોવાયો હતો.?”

બંને એકબીજા સામે આશ્ચર્ય સૂચક નજરે જોઈ રહ્યા હતા. ત્યાં જ પૂજારી બોલ્યા;

“ચાલો સાહેબ...અંધારૂ થવા આવ્યું છે. મારો ઠાકોર પધારે એ પહેલા આપણે અહીંથી નીકળી જઈએ.” સરિતાબેન હજુય પેલી ફરકી રહેલ ઓઢણીને અપલક જોઈ રહ્યા હતા..મનોમન એમને દીકરીના શબ્દો સાંભળતા તેવો આભાસ થયો.

“મેરે તો ગિરીધર ગોપાલ, દૂસરોના કોઈ..”

વિપુલ હડિયા

વર્ક ફ્રોમ હોમ

છેલ્લા બે અંકમાં યુટ્યુબ, એડસેન્સ અને ફેસબુક દ્વારા આવક કઈ રીતે ઉભી કરી શકાય એની શક્ય એટલી વિગતો જોયી.. આશા છે કે આપ સૌને ક્યાંક ને ક્યાંક એ માહિતી કામ લાગશે. વર્તમાન સમયમાં કોરોના મહામારીને લીધે જીવનજરૂરિયાતના કામ અને વેચાણ સાથે સંકળાયેલા લોકો જ કામ કરી રહ્યા છે અને એ સિવાયના લોકો ઘરે બેસી સોશિયલ ડિસ્ટન્સિંગનું પાલન કરી રહ્યા છે. મોટા ભાગના લોકો સાથે આજે એવું બન્યું છે કે એમની પાસે કામ અને આવકનો કોઈ વિકલ્પ નથી. મોટી કંપનીઓમાં કામ કરતા કર્મચારીઓને કદાચ સરકારી દબાણના હિસાબે પૂરો કે અમુક નિયત ધોરણ મુજબનો પગાર મળી પણ જશે, પણ નાની સંસ્થાઓ માટે કામ કરતા લોકો અત્યારે બેરોજગાર છે એમ કહીએ તો કશું ખોટું નથી.

આવા કઠીન સમયમાં પણ તમે જોયું હશે કે આઈ.ટી ફિલ્ડ સાથે

સંકળાયેલા લોકો આજે પણ એટલા જ વ્યસ્ત છે જેટલા લોકડાઉન પહેલા હતાં. નાની-મોટી દરેક આઈ.ટી કંપની માટે કામ કરતા લોકો પાસે આજે પણ કામ છે એનું કારણ માત્ર એટલું જ છે કે આઈ.ટી ક્ષેત્રના મોટાભાગના કામ માટે સ્થળનું મહત્વ નથી. તમારી પાસે કમ્પ્યુટર, સારું ઇન્ટરનેટ કનેક્શન અને કામ હોય એટલું જરૂરી છે. એ સિવાયનું કોઈ પરિબળ આઈ.ટી ફિલ્ડને ખાસ અસર કરતું નથી.

તો સવાલ સવા લાખનો એ કે આજે લોકડાઉનના લીધે કામ ના હોય અને આઈ.ટી ફિલ્ડ સાથે સંકળાયેલા ના હોય એવા લોકોને આ રીતે કામ મળવાની કોઈ શક્યતા ખરી? હું કહીશ કે ‘હા’ પણ એના માટે તમારી પાસે બે વસ્તુ હોવી જરૂરી છે; એક તો કમ્પ્યુટર વિશેનું જ્ઞાન અથવા એ શીખી લેવાની તાલાવેલી અને કોઈ એવી આવડત જેમાં તમે અવ્વલ હોવ. આ વાતોની થોડી વિગતે ચર્ચા કરીએ.

માની લો કે તમારી પાસે કમ્પ્યુટર, ઇન્ટરનેટ અને કમ્પ્યુટર વિશેનું સારું એવું જ્ઞાન છે અને તમે ખૂબ સારું ચિત્રકામ કરી જાણો છો. જો એવું હોય તો તમે તમારી ચિત્રકલાનો ઉપયોગ કરી જે-તે સંસ્થાઓ માટે લોગો ડીઝાઇનનું કામ કરી શકો છો. બસ જે ચિત્રકામ તમે કાગળ પર કરતા હતાં એ તમારે કમ્પ્યુટરમાં 'Adobe Illustrator' કે 'CorelDraw' જેવા સોફ્ટવેરમાં કરવાનું છે. બસ, જે કામ પહેલા કમ્પ્યુટર વગર થતું એને કમ્પ્યુટર પર કરવું એટલે આઈ.ટી ફિલ્ડ.

તો એના માટે શું કરવાનું રહેશે? એના માટે તમારે 'upwork.com', 'freelancer.com', 'guru.com' કે 'fiverr.com' જેવી વેબસાઈટમાં સાઈન અપ કરીને પોતાનું એકાઉન્ટ બનાવવાનું રહેશે. એકવાર તમારું એકાઉન્ટ બની જશે પછી તમે જોઈ શકશો કે જે લોકોને કોઈ કામ કરાવવાની જરૂર હશે એમણે ફેસબુક

પોસ્ટની માફક પોતાની જરૂરિયાતનું લીસ્ટ અને એમને કેટલા રૂપિયા ખર્ચવા છે અને કેટલા સમયમાં કામ જોઈએ છે એવી તમામ વિગતો લખી હશે. તમને લાગે કે તમે એ કામ કરવા માટે સક્ષમ છો તો તમે એના પર બીડ કરી શકો છો. જો તમારી કિંમત અને તમે જેટલા સમયમાં કામ કરી શકો એમ છે એ કામ આપનાર માટે અનુકૂળ હોય તો એ કામ આપણે મળી શકે છે.

અહીં મેં ઉદાહરણ માત્ર લોગો ટોરવાનું આપ્યું છે, બાકી આ પ્લેટફોર્મ પર વિષયોનું ખૂબ જ વૈવિધ્ય છે. માની લો કે તમે કોઈ વિષય પર સારી કન્ટેન્ટ લખી શકો તો પણ તમારા માટે ત્યાં કામ છે જ. કદાચ તમે કલામાં પારંગત નથી કે નથી તમે સારું લખી શકતા. પણ તમારો અવાજ ખૂબ સારો છે તો ત્યાં રીડર્સ અને સ્ટોરી-ટેલર્સની પણ જરૂર છે જ.

Work from Home

એવું પણ બન્ને કે તમારી પાસે કમ્પ્યુટર, ઈન્ટરનેટ અને કમ્પ્યુટર બાબતનું સારું જ્ઞાન છે પણ તમારી પાસે ચિત્રકલાનું જ્ઞાન નથી પણ એમ છતાં તમે સારી ફોટોગ્રાફી કરી જાણો છો. તો એ કેસમાં પણ તમે આવકની શક્યતા વિષે ચોક્કસ વિચારી શકો. આઈ.ટી પ્રોફેશનલ જ્યારે કામ કરતા હોય ત્યારે એમને ફોટો અને વિડીયોની જરૂર પડતી હોય છે અને એવા ફોટો અને વિડીયો પર કોઈના કોપીરાઈટ ના હોય એ જરૂરી છે. અને એવા કોપીરાઈટ ઇન્ફીગમેન્ટથી બચવા એ ફોટો અને વિડીયો કોપીરાઈટ ફ્રી હોય અથવા પૈસા ચૂકવીને કોપીરાઈટ્સ ખરીદી લીધેલા હોય એ જરૂરી છે. અને આવા વિડીયો અને ફોટોસ ખરીદવા માટે કેટલાક ઓનલાઈન માર્કેટપ્લેસ છે જ્યાં ફોટોગ્રાફર્સ કે પેઈન્ટર્સ પોતાના શ્રેષ્ઠ ફોટોઝ અને વિડીયોઝ ત્યાં વેચતા હોય છે. અને મજાની વાત એ છે કે આવા માર્કેટપ્લેસ પર એક ફોટો હજારો વખત વેચાતો હોય છે. તમે રોડ પર લાગેલા બીલબોર્ડ્સ અને હોર્ડિંગમાં દેખાતી જાહેરાતોમાં જે ફોટોઝ જુઓ છો એ આવા જ ઓનલાઈન પ્લેટફોર્મ પરથી ખરીદેલા ફોટોઝ હોય છે. જેમ ડ્રોઈંગ, વોઈસ અને બીજી કલાઓ

માટે ઉપર કેટલીક રેફરન્સ વેબસાઈટ આપી છે, એ જ રીતે ફોટોગ્રાફ્સ માટે હું 'shutterstock.com' અને 'freepiks.com' ની ભલામણ કરીશ.

ઈન્ટરનેટ દ્વારા અને ઈન્ટરનેટ પર તમારી પ્રતિભાથી તમારા શોખને તમારા વ્યવસાયમાં ફેરવવાની ઘણી તકો ઉપલબ્ધ છે, બસ જરૂર છે થોડા ડેડીકેશન અને માર્કેટિંગની. હું આ લખું છું ત્યારે મારી યુટ્યુબ ચેનલ્સ માટે વાર્તા લખનાર, એ વાર્તાઓ માટે અવાજ આપનાર અને એ વાર્તાઓના કેરેક્ટરને દોરી આપનાર એમ દરેક વ્યક્તિઓને એમના કોઈપણ જાતના રોકાણ વિના માત્ર પોતાની પ્રતિભા માટે મહેનતાણું મેળવે છે. અહીં મેં જે પાંચ-સાત વેબ પ્લેટફોર્મનો ઉલ્લેખ કર્યો એ ખૂબ જ વિશાળ અને પ્રખ્યાત પ્લેટફોર્મના ઉદાહરણ છે. બાકી ઈન્ટરનેટ પર આવા અનેક પ્લેટફોર્મ છે જ; બસ ગૂગલ કરવાની જરૂર છે. જો તમારી પાસે કોઈ એવી પ્રતિભા હોય કે જેના વિકલ્પો વિશે આપને માહિતી ના હોય તો આપ vipulhadiya15@gmail.com પર ઇ-મેઇલ કરી વધુ માહિતી મેળવી શકો છો.

પ્રશાંત શુક્લ

Connecting... કવિતા

એવું કેવું કે હું ચાહું તો જ એ ચાહે મને!
ઘોડિયે રમતું હો બાળક એમ ધમકાવે મને.

'ચા'ની ચૂસ્કી જેવી લત એનીય લાગી છે હવે,
કે અધૂરી અડધી ખ્યાલી રોજ તડપાવે મને.

હો તરસ વર્ષોની ભેટી પડશે એવી રીતથી,
પણ પછી છણકો કરી ધક્કોય એ મારે મને.

ઓશિકાને બાથમાં લઈ હળવે એ પંપાળશે,
અડધી રાતે ઊંઘમાં પણ વ્હાલ ઓઢાડે મને.

પૃથ્વી 'ને આકાશ મળતાં હોય છે હંમેશા જ્યાં,
મળતી રહેજે તું ક્ષિતિજનાં એવાં સરનામે મને.

રિન્કુ રાઠોડ 'શર્વરી'

ના કર્યો એવા ગુના માં નામ પણ આવી શકે,
જિંદગીનો આ રીતે અંજામ પણ આવી શકે.

જાત પથ્થર થઈ છતાં ફેંકી નથી દીધી અમે,
કે અહલ્યાની નિકટ શ્રી રામ પણ આવી શકે.

એક આ મહેફિલમાં, બીજે હરિના ધામમાં,
માત્ર મશહૂરો નહીં, ગુમનામ પણ આવી શકે.

કોઈનું ચાલ્યા જવું - એ મૃત્યુનું કારણ નથી.
એ જ કારણ જીવવાને કામ પણ આવી શકે.

સાવ મૂલ્યહીન માની ના કરી જેની કદર,
એ સવા રૂપિયો પ્રસંગે કામ પણ આવી શકે.

હીરલ વ્યાસ

વાર્તાનું આકાશ

છેલ્લો કશ

સવજી યા પીવા બેઠો. યા રકાબીમાં કાઢીને મોઢે માંડવા જાય, ત્યાં તો ખાંસી આવી. રકાબીની અડધી યા ખમીસ પર ને અડધી જમીન પર ઢોળાઈ ગઈ. આંખોમાં પાણી ધસી આવ્યું. રાધા ઊભી થઈ પાણી લઈ આવી.

"દાક્ટરને બતાવી દો, ખાંસી બઉ દિ'થી છ."

બીજે દિવસે જ દવાખાનાની બારી ખુલે એ પહેલાં સવજી ને રાધા ત્યાં પહોંચી ગયા. આવ-જા કરતી ટ્રેનથી જેમ પ્લેટફોર્મ ધમધમે એમ સવજીની ખાંસીથી એની છાતી ધમધમતી હતી.

"નામ?"

"સવજી."

"ઊંમર?"

"પચ્ચી વરહ."

"લો આ કાગળ. ડો.અનિલને મળજો."

"શું થાય છે?"

કંઈ બોલે એ પહેલાં જ ખાંસીના એક જોરદાર હુમલાએ જવાબ આપી દીધો.

"કેટલા દિવસથી છે? પહેલાં ક્યારેય આવી

છે આવી ખાંસી?"

"ગણ્યું નથ પણ હશે મહિના દિ'થી. ઝીણો તાવ હોવ લાગે છ."

"લો આ તપાસ કરાવી લો."

એક્સરેની લાં...બી... લાઈનમાં સવજી

ઊભો રહ્યો. સવજીને'ય ક્યાં ખબર હતી કે એની તપાસ અને સારવાર પણ આટલી જ લાંબી ચાલશે.

"ખમીસ કાઢો. સીધા ઊભા રહો."

"સું થયુંસે એમને?", રાધાએ ધડકતા હૃદયે પુછ્યું.

"એ તો ડોક્ટર જ કહી શકે."

ડોક્ટરે રિપોર્ટ જોયા. કપાળ પર કરચલીઓ પડી ને આંખ સહેજ ઝીણી થઈ. સવજી રિપોર્ટ નહોતો વાંચી શકતો પણ

ડોક્ટરનો ચહેરો વાંચવા લાગ્યો. ગળામાં શોષ પડ્યો ને જીભ સુકાવા લાગી. હથેળી પર પરસેવો થવા લાગ્યો. એની ચિંતા પામી ગયેલી રાધાએ એનો હાથ પકડી આંખથી જ આશ્વાસન આપ્યું.

"હજી એક તપાસ કરાવવી પડશે. પછી ચોક્કસ કંઈ કહી શકું."

બાયોપ્સીની તપાસ થઈ. રિપોર્ટ લેતાં સવજીનો હાથ ધ્રુજતો હતો.

"તમને ફેફસાંનું કેન્સર છે.", સરળ ભાષામાં ડોક્ટરે માહિતી આપી.

"એટલે?", રાધાએ ફાટેલા અવાજે પુછ્યું.

"એટલે હોસ્પિટલમાં દાખલ થવું પડશે સારવાર માટે. બાકી બધું ઇશ્વરના હાથમાં છે."

સવજી તો જાણે પથ્થરની મૂર્તિ જ બની ગયો. ખમીસના ખિસ્સામાં રાખેલી 'પાંચ ફોટા' બીડીના પાંચે ચહેરા જાણે એની મશ્કરી કરતાં હતાં.

બીજા દિવસે કેન્સર વિભાગના જનરલ વોર્ડના ખાટલા પર સવજી સૂતો હતો. રાઉન્ડમાં આવેલા ડોક્ટર અને નર્સની સુચનાઓ વોર્ડમાં પડઘાતી હતી. 'સ્વછતા ત્યાં પ્રભુતા'ના બોર્ડ પાસે મૂકેલી કચરાપેટી પર માખીઓ બણબણતી હતી. દિવાલો પીળી ઉદાસી પહેરીને જાણે દર્દીઓની પડખે ઉભી હતી. દર્દીઓના પુછાતા પ્રશ્નોના જવાબ આપતાં વોર્ડબોયનો ચહેરો તરડાઈ જતો હતો. સુવિધાઓનો અભાવ નહોતો પણ સરકારી કર્મચારીઓમાં ભાવનો અભાવ ચોક્કસ હતો. સફેદ પલંગ, સફેદ ચાદર પર સૂતેલા લગભગ બધા દર્દીઓ સાવ ફિક્કા લાગતાં હતાં. કોઈને ગળાનું તો કોઈને મોંનું કેન્સર હતું. દરેકના ચહેરા એમના રોગ અને પીડાની ચાડી ખાતા હતાં.

સરકારી દવાખાનું હતું એટલે બધું મફતના ભાવમાં થતું પણ પીડા પોતે ભોગવવી પડતી. ટ્રીટમેન્ટને લીધે સવજીનો દેખાવ પણ બદલાઈ ગયેલો. દિવસનો મોટાભાગનો સમય સવજી દવાઓના ઘેન અને સારવારને લીધે સૂતો રહેતો. વચ્ચે આંખ ખોલી રાધાને જોઈ લેતો. જમવાનું આવે એટલે જમી લેતો. રાધા પ્રેમથી જમાડતી ને સવજીને ખુશ રાખવાનો પ્રયત્ન કરતી. સવજી સૂતો હોય ત્યારે રાધા થેલામાં રાખેલા ભગવાનને રીતસર કરગરતી.

"કારે બેઠો થઈસ.", સવજી ક્યારેક પૂછતો પણ ખરો.

"બસ થોડ દિ, પછી ઘેર.", રાધા નાના બાળકને સમજવતી હોય એમ બોલતી. સમજાતું નહોતું કે એ સવજીને દિલાસો આપતી હતી કે પોતાની જાતને! સવજીનો

એ પ્રશ્ન થોડા દિવસ માટે પાછો ભૂલાઈ જતો.

"કઉ સુ, આજ કંઈ ચેન નથ પડતું. અંદર હંધુય ચૂંથાતું હોય એમ લાગે સ. દાક્ટર આવે તો પૂસી જો ને.", એક સવારે સવજી પીડાથી કણસતાં બોલ્યો.

"હં... દાક્ટર આવે એટલી વાર."

"આજ બઉ દિ' થ્યા, બીડી પીવી છ. આલને."

"દાક્ટરને કહી દઈશ."

"છેલ્લી વાર, તારા હમ.", સવજી કરગરતાં બોલ્યો.

વોર્ડમાં કોઈ નર્સ નથી એમ જોઈ રાધાએ બીડી સળગાવી સવજીના મોંમાં મૂકી.

બીડીના ધૂમાડાની સાથે સવજીનો જીવ પણ હવામાં ઓગળી ગયો. રાધા બીડીના સળગી રહેલા ઠૂંઠાને અને સવજીના ઓલવાઈ ગયેલા શરીરને જોઈ પોક મૂકી.

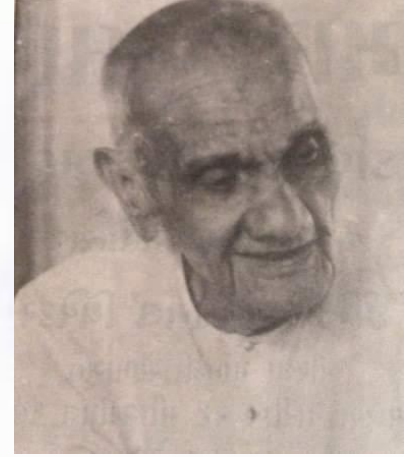

ડૉ. કાર્તિક શાહ

શબ્દ-સંપુટ

‘મોહે પનઘટ પે...’ ઠુમરી: રસકવિ, કાલકા-બિન્દાદીન
અને નવાબ વાજુદ અલી શાહ

‘રસકવિ’ જેમનું ઉપનામ છે, એવા શ્રી રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટ એક સિદ્ધહસ્ત નાટ્યકાર હતા અને એમના નાટકો ખાસ એમના ગીતો માટે જ વખણાતા.

નડિયાદના આ ગીતકાર દ્વારા પોતાના જ ગુજરાતી નાટક ‘છત્રવિજય’માં કથક નૃત્ય માટે હિંદી ગીત લખવામાં આવ્યું હતું. નડિયાદના આ ગીતકાર દ્વારા નિર્માણ પામેલા ‘મોહે પનઘટ પે નંદલાલ છેડ ગયો રે...’ ની કોઈપણ જાતની મંજૂરી વિના એમ કહી શકાય કે શબ્દોમાંથી પ્રેરિત થઈને એક આવું જ ગીત ‘કે.આસીફ’ની મુગલે આઝમ ફિલ્મમાં સમાવી લેવામાં આવ્યું હતું, જે તે સમયે તેનો કોઈ વિરોધ ગીતકારે ઉઠાવ્યો નહોતો, પરંતુ ચાર દાયકા પછી મુંબઈમાં રહેતા ગીતકારના પૌત્રએ વાંધો ઉઠાવતાં ‘ધ ડિસ્પ્યુટ સેટલમેન્ટ કમિટી ઓફ ધ રાઈટર્સ’ દ્વારા ૯ જાન્યુઆરી ૨૦૦૬ના રોજ વિવાદનો ચુકાદો આપીને એ વાત માન્ય રાખી હતી કે ‘મોહે મનઘટ પે નંદલાલ છેડ ગયો રે...’ ગીતના ખરા નિર્માણકર્તા નડિયાદના

રસકવિ રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટ હતા.

સૌથી વધુ સાહિત્યકારોની જન્મભૂમિ, કર્મભૂમિ કે વતન છે તેવા નડિયાદ શહેરના જ રસકવિ રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટનો જન્મ ૧૮૯૨માં થયો હતો. અભ્યાસ બાદ કવિતાઓ લખવામાં નિપુણ રસકવિ રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટે ગુજરાતી નાટકમાં કથક નૃત્ય માટે ‘મોહે પનઘટ પે નંદલાલ છેડ ગયો રે...’ હિંદી ગીત (ફરી વાંચો:ગુજરાતી નાટક માટે હિન્દી ગીત!) લખ્યું હતું. નિર્માતા કે.આસીફ દ્વારા હિન્દી ફિલ્મ મુગલે આઝમ બનાવવામાં આવી ત્યારે ગીતકાર શકીલ બદાયુનીએ આ ગીતથી ઇન્સપાયર થઈને સાચા ગીતકાર રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટની મંજૂરી વિના મુખડું સમાવી લીધું હતું.

વર્ષ ૧૯૬૦માં જ્યારે મુગલે આઝમ ફિલ્મ રીલીઝ થઈ ત્યારે રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટ દ્વારા કોઈ જ વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો નહોતો, પરંતુ ચાર દાયકા પછી તેઓના મુંબઈમાં રહેતા પૌત્ર ડો.રાજ બ્રહ્મભટ્ટ દ્વારા આ બાબતનો વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, જેને પગલે મોટો વિવાદ ઉભો થતાં ફિલ્મ રાઈટર્સ એસોસિએશન દ્વારા પણ આ મામલે સહકાર આપવામાં આવ્યો હતો, જેને પગલે વર્ષ ૨૦૦૪માં જ્યારે મુગલે આઝમ ફિલ્મની કલર ડી.વી.ડી. બહાર પાડવામાં આવી ત્યારે આ ગીતના નિર્માણકર્તા તરીકે રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટનું નામ ઉમેરવામાં આવ્યું હતું.

મુગલે આઝમનું પુનઃ નિર્માણ કરનાર નિર્માતા બોનીકપુર અને દિનેશ ગાંધી સાથે રસકવિ રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટના પૌત્ર રાજ બ્રહ્મભટ્ટે ગીત બાબતે સાચી જાણકારી આપતાં અને સમગ્ર બાબતથી વાકેફ કરતાં પુનઃ નિર્માણ થયેલી મુગલે આઝમ ફિલ્મના ‘મોહે પનઘટ પે નંદલાલ છેડ ગયો રે...’ ગીતના નિર્માણકર્તા તરીકે રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટનું નામ સમાવી લેવામાં આવ્યું હતું. જે અંગે શકીલ બદાયુનીના પૌત્ર જાવેદ દ્વારા

વિરોધ નોંધાવ્યો હતો. જેને પગલે ૪૫ વર્ષે ‘ધ ડિસ્પ્યુટ સેટલમેન્ટ કમિટી ઓફ ધ રાઈટર્સ’ દ્વારા ૯ જાન્યુઆરી ૨૦૦૬ના રોજ વિવાદનો અંત આણીને ચુકાદો આપીને એસોસિએશને એ વાત માન્ય રાખી હતી કે ‘મોહે પનઘટ પે નંદલાલ છેડો ગયો રે...’ ગીતના સાચા નિર્માણકર્તા રસકવિ રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટ જ હતા!

હવે આ ગીત માટેની થોડી અજાણી વાત જાણીએ. આ એક ઠુમરી છે. ઠુમરી એટલે? ‘ઠુમક રી’ પરથી આવેલો શબ્દ અને પ્રકાર એટલે ઠુમરી! ‘મોહે પનઘટ પે નંદલાલ છેડ ગયો રે’ રાગ ગારા માં સ્વરબદ્ધ થયેલી આ ઠુમરી (દાદરા) લખનૌના નવાબ વાજિદઅલી શાહના દરબારમાં ગવાતી અને તેના કંઈક આવા શબ્દો હતા:

“નિપટ ઝપટ મોરી સર કી ગાગરિયા ફોડી
ઔર યુનરિયાં કસાઈ દિયો રે
મોહે પનઘટપે પર નંદલાલ છેડ લિયો રે
મોહે પનઘટ પે પર નંદલાલ...”

આ ઠુમરી સાથે નામ જોડાયેલું છે શ્રી કાલકા-બિન્દાદિન. તેઓ બે ભાઈઓ હતા કે

જેમાંથી મહારાજ કાલકાપ્રસાદ એ નૃત્ય સમ્રાટ પંડિત શ્રી બિરજુ મહારાજના વડાદા થાય. મહારાજ ઠાકુર પ્રસાદ અને તેમના વડાદા છે. એમનો જન્મ ૧૮૪૨માં થયો અને મૃત્યુ ૧૯૧૩માં થયું. તેઓ હુમરી ગાયન અને નૃત્ય એકસાથે કરવામાં નિપુણ હતા. જ્યારે મહારાજ બિન્દાદિનનો જન્મ ૧૮૩૦માં થયો અને મૃત્યુ ૧૯૧૮માં થયું. શ્રી કાલકા બિન્દાદિન લખનૌના નવાબ વાજિદઅલી શાહ(જે પોતે પણ કવિ અને નૃત્યનો શોખીન હતા)ના દરબારમાં કથક ગુરુ અને રાજગાયક હતા.

હુમરીનો આરંભ ક્યારથી થયો તેનો કોઈ સ્પષ્ટ જવાબ નથી. કેટલાંક હુમરી શબ્દને તોમર રાજપૂતો સાથે સાંકળે છે તો કોઈ વળી છેક મહાભારતકાળ સુધીય હુમરીનું પગેરું લંબાવે છે. ભરતમુનિ રચિત 'અષ્ટનાયિકાભેદ'માં પણ કવિતા, સંગીત અને નૃત્યના સહિયારા સ્વરૂપ માટે બંધાયેલી વ્યાખ્યા હુમરીની પૂર્વજ લાગે. છતાં એટલું અવશ્ય કહી શકાય કે, અવધના નવાબ વાજિદઅલી શાહના દરબારમાં હુમરીને પોષણ મળ્યું.

નવાબ પોતે 'અખ્તર પિયા'ના તખલ્લુસથી દિલકશ હુમરીઓ લખતા અને તેના ગવૈયાઓ તેને સ્વરબદ્ધ કરતાં એ પછી

ઊઠતી. હુમરીય કેવી, જે આજે પોણા બસો વર્ષ પછી પણ તમામ સ્તરના શાસ્ત્રીય ગાયકો, ગઝલગાયકો, ફિલ્મી ગાયકો માટે ગાવી ફરજિયાત થઈ જાય. બહુ જ થોડાં શબ્દો, નશીલી ગાયકી વડે શ્રુંગાર અને પ્રણયનું એક અદ્ભૂત ચિત્રણ એટલે હુમરી!

વાજિદઅલીનો દેશનિકાલ થયા પછી લખનૌના હુમરીગાયકોએ સ્થળાંતર કર્યું અને તેમાં બનારસનો રંગ ઉમેરાયો. એ રીતે સચવાઈ ગયેલી હુમરી આજે ફિલ્મી હુમરી તરીકે હજુ ય ક્યારેક કાને પડી જાય છે ત્યારે દિવસ જે હોય તે, પણ દિલમાં એ ૧૪ ફેબ્રુઆરી યાને વેલેન્ટાઈન્સ ડે યાને કે પ્રેમનો દિવસ બની જાય છે.

લખનૌમાં આજે પણ જિર્ણા દશામાં એક હવેલી છે એ તેનું નામ છે - 'કાલકા બિન્દાદિન કી દયોધી' (Kalka-Bindadin ki Dyodhi). પંડિત શ્રી બિરજુ મહારાજ તેમના સાથીદારોના પ્રયત્નોથી આ હવેલી ને કથક અને લખનૌ ધરાનાનું મ્યુઝિયમ બનાવી રહ્યા છે.

હવે આ ટૂંકા ઇતિહાસ પરથી 'મોહે પનઘટ...' પ્રસિદ્ધ હુમરીના મૂળ રચયેતા કોણ એ આપ જ નક્કી કરી લો! નૌશાદ અને શકીલ બદયુનીએ એક જ ભૂલ કરી. એમણેરઘુનાથજીનું ગીતનું મુખડું સીધું જ ઉઠાંતરી કર્યું.

ડૉ. રંજન જોષી

જસ્ટ બે મિનિટ

સુંદરકાંડ

દાદાને સુંદરકાંડના પાઠ બહુ ગમે. ચલાય કે ન ચલાય પણ જ્યાં સુંદરકાંડ હોય ત્યાં દાદા તો હોય જ. એમાંય આજે તો ખાસ મિત્ર રવજીને ઘેર પાઠ હતા. મોન્ટુનો ટ્યુશનેથી આવવાનો ને દાદાનો સુંદરકાંડમાં જવાનો સમય જ્યારે જ્યારે એક થાય ત્યારે ઘરમાં રાયજંગ ચાલે. "તમારા સુંદરકાંડ માટે અમારે બેમાંથી એકે મોન્ટુને સાચવવા અડધી રજા લેવી? જોયા મોટા ભગતડા." વહુ આ બોલવાનું ક્યારેય ન ચૂકે.

"કૌન સો સંકટ મોર ગરીબ કો જો તુમસો નહીં જાત હૈ ટારો" પંક્તિ બોલતાં તો આજે દાદાની આંખમાં ઝળઝળિયા આવી ગયા. સાંજે ઘરે આવેલી વહુ ઉદાસ હતી. આંખો સૂઝેલી હતી. ઓછું પરિણામ આવતું હોવાથી તેને નોકરીમાંથી બરતરફ કરવામાં આવી હતી. દાદાએ કહ્યું, "બેટા, સુંદરકાંડના પાઠ કરીએ. ભગવાન બધું સારાવાના કરશે." ભગવાન દાદાનું કયું સંકટ ટાળવું તે વિચારવા લાગ્યા.

તેજલ શાહ

લેકચર થીયેટરમાં તે પ્રવેશી ત્યારે જરાય ખોડંગાઈ નહતી. પણ બધા તેના બંને લોખંડના હાથ ને આંગળાની જગ્યાએ હુક્સ હતા એ જોતાં, ડેનિએલાના આત્મબળથી છલકાતા ચહેરાને આભા બની, મંત્રમુગ્ધ બની જોઈ રહ્યાં.

તેની સાથે આવેલી ફિઝિકલ થેરપિસ્ટ મારિયા લુકાસ બોલી, "તમે શું ગુમાવ્યું છે તેનો અફસોસ ન કરો. હવે પછી જીવનમાં શું મેળવવાના છો એનો વિચાર કરો. એવું ડોક્ટર ડેનિએલા ગાર્સીયા તમને કહેવા માંગે છે."

ડોક્ટર ડેનિએલા એમની વાત શરૂ કરે છે -

ઉનાળો આવી રહ્યો હતો.

સાઉથ-દક્ષિણ અમેરિકાના ચીલી દેશના પાટનગર સેંટિયાગોમાં છેલ્લી પરીક્ષાઓ આવી રહી હતી. રિકાર્ડો બોલ્યો, "ડેનિએલા! જવું જ છે? ફાઈનલ પરીક્ષાઓ આવી છે તોય?"

"શું કરું રિકાર્ડો! દરસાલની જેમ ઇન્ટર

વાર્તા-સેતુ

અણધાર્યો અકસ્માત

મેડિકલ સ્કૂલની ગેમ્સ છે. બધા ખૂબ જ દબાણ કરે છે."

ડેનિએલા મેડિકલ સ્કૂલમાં હતી. તેના માતા-પિતા બંને ડોક્ટર. જિંદગી સ્વસ્થ રીતે પસાર થતી હતી. ત્યાંની મેડિકલ સ્કૂલમાં ફાઈનલ વર્ષમાં ડેનિએલા હતી. ખૂબ જ હોંશિયાર, બાવીસ જ વર્ષની. તેનો ફિયાન્સે રિકાર્ડો બિઝનેસ એડમિનિસ્ટ્રેશન કરતો હતો.

ડેનિએલા સ્વિમિંગમાં ચેમ્પિયન હતી અને આ તો આખા દેશની મેડિકલ સ્કૂલની હરીફાઈ હતી. સ્કૂલનું નામ રાખવા એ ચારસો માઈલ દૂર, નવ કલાકની ટ્રેનની સફર એના મિત્રો સાથે ખેડવા એ તૈયાર થઈ ગઈ.

ટ્રેન જ્યારે સ્ટેશન પર આવી ને ટ્રેનના હાલ જોઈ એ ખચકાણી. ડબ્બા જૂના હોવાથી બારીઓ પણ તૂટેલી હતી ને અંદરની લાઈટ્સ પણ બળેલી હતી. બધા મિત્રો સાથે હોવાથી એ ટ્રેનમાં ચઢી. રાતના દસેક વાગ્યા ને ડેનિયલાના બે મિત્રો આવ્યા, "ડેનિયેલા! ચાલ! બાજુના કોચમાં બીજા મિત્રો શું કરી રહ્યા છે તે જોઈ આવીએ".

"પણ લાઈટ્સ બળી ગઈ છે. અંધારામાં જશું કેવી રીતે?" ડેનિયેલા બોલી.

"આપણે ત્રણ છીએ ને! એકબીજાના હાથ પકડીને જઈએ."

બીજા કોચ પાસે આવતાં જોયું કે બે કોચને જોડતાં સ્ટેપ્સ વચ્ચે ઘણી જગ્યા હતી. આગળનો વિદ્યાર્થી ડીએગો લાંબો હોવાથી, લાંબી ફલાંગ ભરી ફૂટી ગયો. ત્યાં જ વળાંક આવ્યો. બે કોચ વચ્ચેની જગ્યા વધુ પહોળી થઈ જે અંધારામાં કોઈએ ન જોઈ. ડેનિયલાએ પગલું ભર્યું ને તે જાણે નીચે ખેંચાઈ ગઈ તેવું તેને લાગ્યું. પાછળના મિત્રોનો હાથ છૂટી ગયો. એક મિનિટમાં તો ડેનિયલા ટ્રેન નીચે ગરક થઈ ગઈ. એક પેસેંજર બાજુની બારીમાંથી જોઈ બોલી ઊઠ્યો, "અરે! પેલી છોકરી પડી ગઈ."

ભયંકર સ્વપ્નમાંથી જાણે જાગી હોય તેમ ડેનિયેલાએ જોયું કે તે વળાંક પર પાટા વચ્ચે અંધારી રાતે પડી હતી. કોઈ દઈ તેણે ન અનુભવ્યું, પણ તેનું મોં ચીકણું તેને લાગ્યું. ડાબી આંખ પાસે મોટો કાપો પડ્યો હતો. તે લોહી મોં પર ચોંટી ગયું હતું. ડાબો હાથ તે લોહી કાઢી નાખવા તેણે હલાવ્યો, આંખોમાં હવાથી ઊડીને આવતાં વાળ પણ દૂર કરવા ગઈ પણ કંઈ થયું નહીં. પાછો પ્રયત્ન કર્યા કર્યો પણ જાણે હાથ હવામાં તરતો લાગ્યો. તેણે મહામહેનતે માથું ઊંચું કર્યું ને આઘાતની મારી જોઈ રહી. આખા શરીરમાંથી લખલખું પસાર થઈ ગયું. તેનો હાથ ત્યાં હતો જ નહીં. કોણીની નીચેનો ભાગ ઊડી ગયો હતો.

તેણે જમણી બાજુ જોયું. એ બાજુથી પણ કોણીની નીચેનો ભાગ છુંદાઈ ગયો હતો. વળાંક હોવાથી ટ્રેનના પૈડાં તેના હાથો પર ફરી વળ્યાં હતાં. હવે ડેનિયેલા ગભરાઈ. તેણે ખસવા પ્રયત્ન કર્યો તો ખબર પડી તેનો ડાબો પગ પણ સાથળ પાસેથી કપાઈ ગયો હતો. જમણો પગ ધૂંટણ નીચેથી કપાઈ ગયો હતો. તે થરથરી ઊઠી. પણ મેડિકલ વિદ્યાર્થીની હોવાથી હેશ ન ખોયા.

મૃત્યુ નિશ્ચિત હતું, છતાં એ ગોઠીમડું ખાઈ તે પાટામાંથી બહાર પડી. તેણે બૂમો મારી, "બચાવો! પ્લીઝ! એ જ વખતે વોક લેવા નીકળેલો ખેડૂત એને જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયો! એણે પેરામેડિક્સ ટીમ બોલાવી, એ લોકોએ પૂછ્યું, "આ જીવે છે?" ડેનિયેલા દર્દથી કણસતી હતી પણ પૂરા ભાનમાં હતી. એણે પોતાની સંપૂર્ણ વિગત એ લોકોને આપી!

એણે આખા રસ્તે એક જ પ્રશ્ન પૂછ્યો, "હું સાજો તો થઈ જઈશ ને?" જ્યારે નર્સો આભી બની ગઈ કે આ જીવશે કેવી રીતે? એ વખતે એનું ઓપરેશન કરનાર ડો.આલ્બાર્ટો એસ્કવેનેઝીના ઉત્સાહપ્રેરક અને સ્નેહાળ વ્યક્તિત્વએ એનામાં નવું જોમ પૂર્યું.

છ અઠવાડિયા એ પેન્સિલવેનિયાના મોસ રિહેબિલિટેશન ઇન્સ્ટિટ્યૂટમાં રહી, ત્યાં એ કેમ ચાલવું, કેમ કપડાં પહેરવાં ને બીજી બધી પ્રવૃત્તિઓ બનાવટી અંગો – આર્ટિફિશિયલ લિમ્બ્ઝથી કામ ચલાવતાં શીખી.

વરસ પછી મેડિકલ પૂરું કર્યું અને બની રિહેબિલિટેશન ફિઝિકલ ડોક્ટર. રિકાર્ડો સાથે ધામધૂમથી લગ્ન કર્યાં.

વાર્તા 'અણધાર્યો અકસ્માત' એ ડૉ. નવીન વિભાકરની વાર્તા છે. છતાં વાસ્તવિક ઘટનાનો ચિતાર લાગે. જરૂર વાંચજો.

કોઈક ને કોઈક સંઘર્ષ બધાને ભાગે જીવનમાં આવતો રહેલ છે. પ્રકાર જુદા હોઈ શકે. ક્યારેક માનસિક, ક્યારેક શારીરિક, ક્યારેક સામાજિક તો ક્યારેક આર્થિક. આજકાલ અંકલક્ષી શિક્ષણનો ભાર વેંઢારતાં વિદ્યાર્થીને પોતાની અલગ સમસ્યા છે. ડૉક્ટર પહેલાં ડેનિયેલાને, તેની સકારાત્મક વિચારધારાએ બચાવી. એ જીવે છે કે નહીં એવી પૃચ્છા ચાલતી હતી ત્યારે એ વિચારતી હતી કે એ સાજો તો થઈ જશે ને?

આથી તમે શું ગુમાવ્યું છે તેનો અફસોસ ન કરો. હવે પછી જીવનમાં શું મેળવવાના છો એનો વિચાર કરો.

આપના પ્રતિભાવો આપવા મેઇલ કરો :

tejniklme@gmail.com

રાજુલ ભાનુશાલી

જીતમાંથી, હારમાંથી મુક્ત કર,
ઘટ્ટ ઘન અંધારમાંથી મુક્ત કર.
કામ લાયક હોઉં નહિ હું સ્હેજ પણ,
તો હવે સંસારમાંથી મુક્ત કર.
આપ ગમતીલો કોઈ આકાર તું,
યા બધા આકારમાંથી મુક્ત કર.
ભાર આપી દે હિમાલય જેવડો,
પણ મને આ-ભારમાંથી મુક્ત કર.
છીનવી લેવી જો ફોરમ હોય તો,
ફૂલના અવતારમાંથી મુક્ત કર.

– દીપલ ઉપાધ્યાય 'ફોરમ'

કવિતાનું સાન્નિધ્ય કવિને અને ભાવકને નવી દિશાએ વિચાર કરવા પ્રેરે છે.

તમે તળાવના કિનારે બેઠા છો. તળાવનું જળ એકદમ શાંત છે. અચાનક તમે બાજુમાં પડેલી કાંકરી ઉપાડો છો અને તળાવના શાંત જળમાં ફેંકો છો. એ ચંત્રવત્ત થતી ક્રિયા છે. આ ક્રિયા તળાવની શાંતિને ડહોળવાના હેતુથી નથી થઈ હોતી

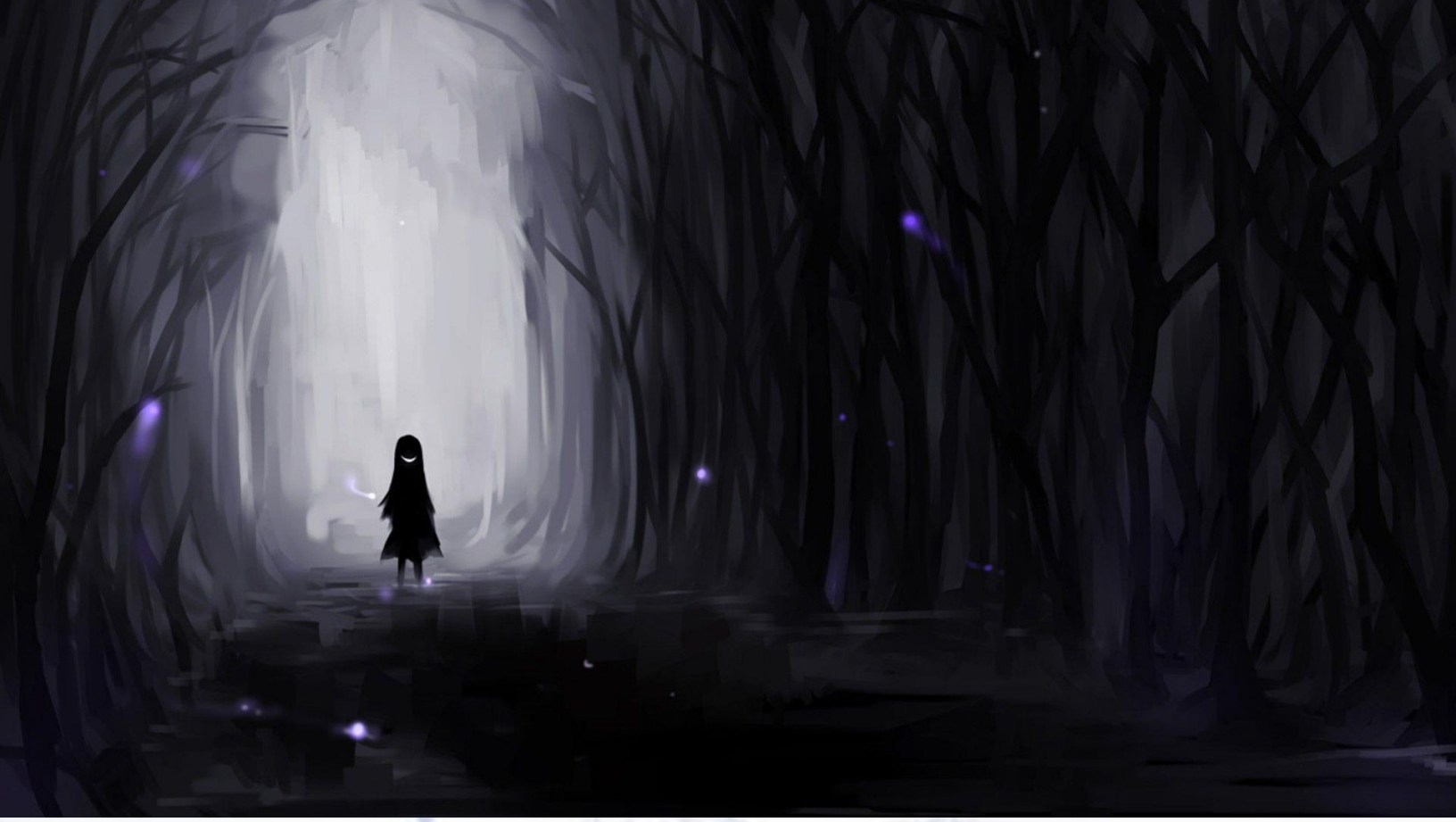
તમને મળ્યાનું યાદ

પણ નિષ્ઠિયતાનો પડઘો પાડતી હોય છે. એવી કોઈ ક્ષણ જ્યારે આવી નિષ્ઠિયતા જુદી રીતે પ્રતિબિંબિત થવાનું ધારે ત્યારે નવી દિશાઓ ખોલી આપે છે.

એક કાવ્ય જે અવતરી ચૂક્યું છે એના મૂળ ક્યાં ક્યાં નંખાયા હતાં એનું પગેરું શોધવું સહેલું નથી. સંવેદનાના મૂળિયા ભીતર અને બહાર બન્ને તરફ સતત વધતાં રહે છે અને કાવ્યનું પિંડ બંધાતું રહે છે. એના અવતરણની છેલ્લી ક્ષણ કઈ એનો ઉત્તર ખુદ કવિ પણ આપી શકે એમ નથી! જ્યારે અવતરણની ઘડી આવી જાય છે, કાવ્ય અવતરી જાય છે!

‘તમને મળ્યાનું યાદ’માં આજે મળીશું ભરૂચના કવયિત્રી દિપલ ઉપાધ્યાયને.

જીતમાંથી, હારમાંથી મુક્ત કર,
ઘટ ઘન અંધારમાંથી મુક્ત કર.

કોણ જાણે કેમ આપણે અનેક પ્રકારની 'જીત' અને 'હાર' વચ્ચે રહેવાને ટેવાઈ ગયા છીએ. આપણા અનેક પ્રકારના ચિત્રો હોય છે. કોઈકને હરાવીને જીતી જનારા આપણે, કોઈકથી હારી જનારા આપણે, આ બધી બાબતો પ્રત્યે ઉદાસીન રહેનારા આપણે. ક્યારેક આ બધી બાબતોને ધિક્કારનારા આપણે તો ક્યારેક આ બધી બાબતોથી અલિપ્ત થઈ જનારા આપણે!

પણ આમ અલિપ્ત થઈ જવું સહેલું ઓછું છે!

ભીતરની ભાવના જ્યારે સાકાર થઈ જવાનો માર્ગ શોધતી હોય ત્યારે એ કાં તો ઈશ્વરના શરણે જાય કાં તો માંહલાના. કવયિત્રી જીત અને હારમાંથી મુક્ત કરવાની વાત કરે છે, ઘોર અંધકારમાંથી મુક્ત કરવાની વાત કરે છે. પણ આમાં ક્યાંય આજીજી નથી. કાલાવાલા નથી. દ્રઢ નિશ્ચય છે. કદાચ ભીતરથી તો મુક્તિ મેળવી જ લીધી છે, બાકી છે તો માત્ર એક પ્રકારની ઔપચારિકતા!

કામ લાયક હોઉં નહિ હું સ્હેજ પણ,
તો હવે સંસારમાંથી મુક્ત કર.

આપણે કોઈ કામલાયક છીએ કે નહીં એ કોણ નક્કી કરશે? અને એનાથી પણ પહેલા તો પ્રશ્ન એ કે આ કામ એટલે કયું કામ? કમાવું? રાંધવું? ખાવું? પીવું? હરવું? ફરવું? જીવવું?

આપણે ક્યારેય કશું પૂર્ણપણે કરી શકીએ છીએ ખરા?

એક નાનકડો દીવો પણ પોતાની ટબુકડી જ્યોતથી આખા ઓરડાનો અંધાર હરી લે છે. ભીંત પર ઉગી નીકળેલું એક નાનકડું તૃણ નિર્જીવ ભીંતમાં પ્રાણ પૂરવામાં નિમિત્ત બનતું હોય છે.

કોઈ સ્મિત ફરકાવે, પણ સામે એ સ્મિતનો સહજ પ્રતિભાવ ન આપી શકાતો હોય. નિરભ્ર આકાશમાં ઉડતાં પક્ષીને જોઈને આકાશને આંબવાનું મન ન થતું હોય. નવું વિચારવાનું, કલ્પવાનું બંધ થઈ જાય. કુદરતે, ઈશ્વરે, સમાજે, સ્વજનોએ, તમારા અસ્તિત્વએ તમને અઢળક આપ્યું હોય પણ સામે તમે કશુંય પાછું ન વાળી શકો એવી સ્થિતિ સર્જાય ત્યારે?

ત્યારે જ કદાચ આવું કશુંક સ્ફૂરતું હશે.

શ્રી કરસનદાસ માણેકની પંક્તિઓ યાદ આવે છે:

જીવન શું? જીવવું મરતાં લગી:
મરણ શું? જીવતાં લગી કલ્પવું.

આપ ગમતીલો કોઈ આકાર તું,
યા બધા આકારમાંથી મુક્ત કર.

'આપ ગમતીલો કોઈ આકાર તું.' ગમતીલો આકાર જોઈએ છે, પણ આમાંય આજીજી નથી. કાલાવાલા નથી. 'કોઈ' શબ્દ અહીંયા ખૂબ મહત્વનો છે. નિખાલસતા માણસના મનમાં પડેલા સત્યને પ્રગટ કરનારી સુંદરતમ ઘટના છે. ગમતીલો આકાર જોઈએ પણ 'અમુક' જ કે પછી 'તમુક' જ એવી કોઈ જિદ્દ નથી! થોડુંઘણું હશે તોય ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે. કોઈ પણ આકાર હોય, બસ થોડોઘણો ગમતીલો હોય તો ભયો ભયો! અને જો એ શક્ય ન હોય તો પછી બધા આકારમાંથી મુક્તિ ઈચ્છવી! જળ પોતે નિરાકાર છે, પણ જે પાત્રમાં એ ભરાય એનું મન જાળવી લેતું હોય છે! એ જ જળનો ગુણધર્મ છે.

ભાર આપી દે હિમાલય જેવડો,
પણ મને આ-ભારમાંથી મુક્ત કર.

છીનવી લેવી જો ફોરમ હોય તો,
ફૂલના અવતારમાંથી મુક્ત કર.

કવિતામાં સિમિત શબ્દો અને અર્થ સંકેતો કવિતાને વધુ માર્મિક બનાવે છે. પેલી કહેવત યાદ આવી, 'નેકી કર ઔર દરિયા મેં ડાલ.' કશુંક કરો અને એવી અપેક્ષા રાખો કે એની નોંધ લેવાય, વખાણ થાય કે પછી તમે જે કર્યું છે એ બદલ આભારોત્સવ ઊજવવામાં આવે એવી ઈચ્છા રાખવી એમ તો ખોટી પણ નથી જ, પરંતુ એ ઈચ્છા હદ ઓળંગી જાય તો ખરી તકલીફ થાય. ત્યારે આ 'ઈચ્છા'નું રૂપાંતરણ અહંકારમાં થઈ જાય છે. કાર્ય પછી સામેવાળા માટે મહેરબાની, ઉપકાર, અહેસાન કે પાડ બની જતો હોય છે. સ્વીચ દબાવીએ અને પંખો ફરવા લાગે આવી ક્ષુલ્લક ઘટના પણ આપણા અહંકારને પોષતી હોય છે. 'આ-ભાર'માંથી મુક્ત થવું સહેલું નથી હોતું. માણસને બધું જ માપી જોવાની, જોખી જોવાની, નાણી જોવાની ટેવ છે. આવી આભારોત્સવ જેવી ઘટનાઓ આપણા અહંકારના રાફડાને મોટો બનાવે છે. આમાંથી મુક્ત થવાય ત્યારે ખરું!

ફોરમનું હોવું એ ફૂલ માટે ભાવાત્મક ઘટના છે. એનો ઠસ્સો છે. એની ઓળખ છે. જો એ ઓળખ, એ ઠસ્સો છીનવી લેવામાં આવે તો? ફૂલ પૂરબહારમાં ખીલીને સુગંધ ન્યોછાવર કરી દે છે. એને પોતાની પાસે બાંધીને રાખતું નથી. કુદરતે એને આપેલી જાહોજહાલી એ પાછી કુદરતને દાન કરી દે છે. ફોરમનો એક અર્થ આબરુ પણ થાય! જો આબરુ જ છીનવી લેવામાં આવે તો? પછી જીવી શકાય? આ માત્ર ફૂલ અને એની ફોરમની જ વાત નથી. આ સમસ્તને લાગુ પડતી વાત છે. જેમ ફોરમ વિના ફૂલનું હોવું અર્થ વગરનું છે એવું જ આબરુ વગર માણસનું!

'ફોરમ' કવચિત્રીનું તખલ્લુસ પણ છે. તખલ્લુસનો કેવો સુંદર વિનિયોગ!

મુક્તિની ઈચ્છા જીવનનો મર્મ છે ને મુક્તિની પ્રાપ્તિ જીવનનો અર્ક. જે માણસ મુક્ત થઈ શકે છે તેને બધું જ પ્રાપ્ત થતું હોય છે. આપણી મુક્તિ આપણી અંદર જ પડેલી હોય છે. એના માટે બહાર ફાંફ મારવાની જરૂર નથી.

અસ્તુ.

મે ૨૦૨૦ | www.pankhmagazine.com

ધર્મેન્દ્ર જોષી

મને મારો જ પ્રશ્ન

પ્રશ્ન ૧ – મારા જીવનનો ધ્યેય શું?

દરેક વ્યક્તિના જીવનનો સૌથી સામાન્ય અને પ્રાથમિક પરંતુ જેનો જવાબ મેળવવો સૌથી અઘરો છે તે પ્રશ્ન છે: મારા જીવનનો ધ્યેય શું?

ઘણા બધા લોકો આવીને આપણને આ પ્રશ્ન પૂછતાં હોય છે – વાલીઓ, વડીલો, શિક્ષકો, મિત્રો અને જેની સાથે કામ કરતાં હોઈએ તેવા સહયોગીઓ પણ. કોઈ શિબિરમાં ભાગ લેવા જઈએ તો ત્યાં પણ. આપણે પણ આપણાથી નાના લોકોને, મિત્રોને, બાળકોને આ પ્રશ્ન કરીને કહેતા હોઈએ છીએ કે નક્કી કરો તમારે જીવનમાં શું કરવું છે? પરંતુ, શું આપણે પોતે પોતાની જાતને આ પ્રશ્ન ખરેખર પૂછ્યો છે, અને જો પૂછ્યો છે તો આખા જીવન માટેનો એક જવાબ મળે ત્યાં સુધી પૂછ્યા કર્યો છે? મોટા ભાગે – ના.

નાના બાળકથી શરૂ કરીને વયસ્ક વ્યક્તિ, સ્ત્રી કે પુરુષ, આ સવાલના બહુ અલગ અલગ જવાબ આપશે. પોલીસ, સિપાઈ, ડોક્ટર, એંજીનિયર, ચાર્ટર્ડ

અકાઉન્ટન્ટ, નેતા, સરકારી અધિકારી, વકીલ, સારા પિતા કે માતા, સફળ વ્યવસાયી, લોકોને મદદ કરનાર સ્વયંસેવી, કે પછી પૈસા કમાવા, કે એવા બહુ જ અલગ અલગ ધ્યેય સાથે લોકો જીવતા હોય છે. હવે પ્રશ્ન એ છે કે શું આ ધ્યેય જે ઉમરે સિદ્ધ થાય તે પછીની જિંદગીનો કોઈ ધ્યેય નહીં? શું ડોક્ટર બનવાનો ધ્યેય સંપન્ન થઈ ગયો એટલે જીવન પૂરું? આ પ્રશ્ન પૂછો એટલે એવો જવાબ મળે કે હવે બીજો ધ્યેય છે, પૈસા કમાવાનો, કે બીમાર માણસની સેવા કરવાનો. ભાઈ, બીમાર માણસની સેવા તો ડોક્ટર બન્યા વિના પણ કરી શકાય, તો ડોક્ટર બનવું એ જીવનનો ધ્યેય કેવી રીતે કહેવાય?

બીમાર માણસની સેવા કરવી એ તો ડોક્ટરની ફરજ છે, એ વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા દરેક વ્યક્તિના કાર્યમાં આવે છે, પણ પોતાના માણસ તરીકેના ધ્યેયનું શું? આપણે સૌએ આ ધરા ઉપર જન્મ લીધો છે, થોડા વર્ષો અહીં વિતાવવાના છીએ, તો આપણા આ જીવનનો ધ્યેય શું?

મુદ્દાની વાત એ છે કે આ પ્રશ્નનો જવાબ દરેક વ્યક્તિએ પોતે પોતાની પાસે માંગવો જોઈએ. જ્યાં સુધી તેનો છેલ્લો જવાબ ના મળે ત્યાં સુધી પ્રશ્નોની ઝડી સતત જાત ઉપર વરસાવવી જોઈએ. આ પ્રશ્નનો જવાબ મેળવવા આપણે પોતાની જાત ને પૂછવું જોઈએ; “હું જે પણ કંઈ કાર્ય કે ક્રિયા અત્યારે કરું છું એ કેમ કરું છું, મને આમાંથી શું મળે છે, મારે શું જોઈએ છે.?”

પોતાના જીવનના ધ્યેયને સમજવા દરેક વ્યક્તિએ પોતાને આ પ્રશ્ન પૂછીને શરૂઆત કરવી જોઈએ, “હું ભણ્યો કેમ?”

જવાબ આવશે સારી નોકરી અથવા સારું કામ કરવા મળે એટલે. જ્ઞાન માટે ભણ્યો એવો જવાબ ભાગ્યે જ મળશે અને મળશે તો જ્ઞાન કેમ જોઈએ એવો પ્રશ્ન પૂછો તો એનો જવાબ એ જ મળશે કે સારું કામ કરવા માટે. સારું કામ કેમ કરવું છે એ પ્રશ્નનો જવાબ છે કે સારા પૈસા કમાવા

માટે. હવેનો પ્રશ્ન છે કે પૈસા કેમ જોઈએ છે? જવાબ મળશે, જીવનની જરૂરીયાતો પૂરી કરવા માટે. હજી આગળ પ્રશ્ન પૂછતાં, જરૂરીયાતો પૂરી થઈ જાય પછી? જવાબ મળશે કે વધુ સગવડો માટે વધુ પૈસા જોઈએ, શોખ પૂરા કરવા પૈસા જોઈએ. તો હવે, જરૂરીયાતો પૂરી થવાથી, સગવડો પૂરી થવાથી, શોખ પૂરા થવાથી શું મળશે? એ પ્રશ્નનો જવાબ આવશે કે જીવનમાં કાંઈક કરી શક્યાનો ગર્વ થશે. એ ગર્વથી શું મળશે? સંતોષ મળશે. સંતોષ મળવાથી શું મળશે? ખુશી મળશે.

બસ, આ અંતિમ જવાબ છે. ખુશીથી પરે કંઈ જ નથી. જીવનની કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ આપણે ખુશી પામવા જ કરીએ છીએ. પણ જે પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ, જેમકે ડોક્ટર બનીને બિમારની સેવા કરવી, કાવ્ય લખીને લોકોને જાગૃત કરવા, કે સિપાઈ બનીને દેશની સીમાનું અને દેશવાસીઓનું રક્ષણ કરવું, કે એંજીનિયર બનીને કોઈ મશીન બનાવવું, કે વૈજ્ઞાનિક બનીને કોઈ સંશોધન કરવું, કે નેતા કે આગેવાન બનીને સમજઉત્થાન કરવું; એ બધા જીવનના ધ્યેય પ્રાપ્તિના માધ્યમો છે, એ ધ્યેય નથી. ધ્યેય ફક્ત એક જ છે, અને એ છે ‘ખુશી’.

જીવનનો ધ્યેય ખુશી છે એ સર્વસામાન્ય થઈ ગયું. પણ હવે જ ‘પોતાની’ વાત આવે છે. દરેક વ્યક્તિ ખુશીને પોતાની રીતે આંકે છે. કોઈને ફકીર રહીને ખુદાની બંદગીમાં ખુશી મળે છે, કોઈને મિત્રો પાછળ કે સમાજના જરૂરિયાતમંદ લોકો પાછળ પોતાના પૈસા લુટાવવામાં ખુશી મળે છે, કોઈને શિક્ષક બનીને સમાજ ઘડતર કરવાથી ખુશી મળે છે તો કોઈને સંગીતના સુરોમાંથી સુંદર ધૂન બનાવવામાં કે તેને ગાવાથી ખુશી મળે છે. એટલે, દરેક વ્યક્તિની પોતાની ખુશીની વ્યાખ્યા અલગ છે, અને તેથીજ, સૌથી અધરો પ્રશ્ન જે પોતાના સિવાય અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિ જેનો જવાબ ના આપી શકે એ છે, “હું જેને મારા જીવનનો ધ્યેય માનું છું એ મારી પોતાની ખુશીની વ્યાખ્યા શું?”

આનો જવાબ જાણવા ફરી પાછા પ્રશ્નો પૂછવા પડશે – મને ખુશી શેમાંથી મળે છે? કેટલા પૈસા, કેટલા મિત્રો, પરિવાર સાથે કેટલો સમય, કયો શોખ, કયું કામ, કેવી તંદુરસ્તી, કેવું ભોજન, કેવું શિક્ષણ, કેવા સહયોગીઓ અને સગાઓ, કઈ જગ્યા, કેવું ઘર, વગેરે વગેરે. આ બધા પ્રશ્નોના અલગ અલગ જવાબો શોધી, તેને સંકલિત

કરીને દરેક વ્યક્તિએ પોતાના જીવનનું દિશાચિત્ર બનાવવું જોઈએ અને તે પ્રમાણે જીવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. તેના માટે જરૂરી આવડત કે કૌશલ્ય કેળવવું જોઈએ. જેમકે, જીવનમાં ધારેલા પૈસા કમાવા કેવું કામ ક્યારે કરવું પડશે, તે કામ કરવા માટે કેટલું અને કેવું શિક્ષણ અને અનુભવ જોઈશે, કેટલા પૈસા કમાણીથી, અને કેટલા પૈસા બચતથી કમાઈ શકાશે, તેનો અંદાજ બાંધવો પડશે. “શું મારે જે જોઈએ છે તે મેળવવા જે કરવું પડે એ કરવા હું પ્રયત્નશીલ છું? સક્ષમ છું? જો નથી, તો શું હું જીવન નિર્વાહની મુશ્કેલી વિના મારી પ્રવૃત્તિ બદલી શકું એમ છું? કે જીવનનું અસ્તિત્વ ટકાવવા આજે જે કરું છું તે ચાલુ રાખવું પડે એમ છે? તો એમાં પણ મારા જીવનની જોઈતી ખુશીનો કોઈ નાનો પણ ફાળો મળે છે? આનંદ ના મળતો હોય તો પણ, સારા સહયોગીઓ છે? મિત્રો બને એમ છે? પૈસા મળે છે?” જ્યાં સુધી બદલાવ લાવી ના શકાય ત્યાં સુધી એવી પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી જીવનભર એક એક ક્ષણ ખુશી મળે એવા ધ્યેય સાથે માણસે જીવવું જોઈએ અને આ પ્રશ્નોનો જવાબ પોતે જ પોતાને પૂછતાં રહેવો જોઈએ.

ખુલ્લા દ્વાર

પલકારા ચુકી જવાનું પાંપણને પોસાય?
આ સમય પણ વહી જશે, વધુમાં શુ થાય?

વેરાન રણનો રસ્તો મૃગજળ સુધી ગયો,
પડછાયા શોધતો, મરણ લગી ગયો.
ઉછળે ક્યાંક મોજા ને, ક્યાં નદીઓ સુકાય
પલકારા ચુકી જવાનું પાંપણને પોસાય?

છે અહર્નિશની વેદના, ઉચાટ હૃદયમાં છે
ગીત કેટલા સાંભળું, કોઈ ક્યાં લયમાં છે
વધી જા, જો વધી શકે, ના કોઈથી પહોંચાય
પલકારા ચુકી જવાનું પાંપણને પોસાય?

- અનુ સોની

ખુલ્લા દ્વાર

હવે ભગવાન, તું પણ એક સ્માર્ટ ફોન લઈ જ લે..!

ભીડથી ટેવાયેલો તું ય, એકલો કંટાળતો હોઈશ,
મંદિરના એ બંધ બારણે, લાચાર બની રડતો હોઈશ,
ઇમોશન શેર કરવા, ફેસબુક-વોટ્સએપ શીખી લે..!
હવે ભગવાન, તું પણ એક સ્માર્ટ ફોન લઈ જ લે..!

લગ્ન અને બેસણાં હવે તો, વીડિયો-ફોલિંગમાં થાતાં,
તને જ જાણ કર્યા વગર જો, ઉત્સવો તારા ઊજવાતાં,
જગની ખબર રાખવા, સારું ગ્રુપ જોઈન કરી લે..!
હવે ભગવાન, તું પણ એક સ્માર્ટ ફોન લઈ જ લે..!

સ્પર્શ્યા વિના જ લાગણીને, એમ તો કેમ સમજી શકાય ?
સંસારમાં રહેવા છતાંયે, સાધુની જેમ જીવી શકાય ?
એનાં વિશે જાણવા 'કોરોના-વીર'ને મળી લે..!
હવે ભગવાન, તું પણ એક સ્માર્ટ ફોન લઈ જ લે..!

- બિપીન અગ્રાવત 'વીર'

ખુલ્લા દ્વાર

લિફ્ટ

બે બદમાશો કોઈ લિફ્ટ આપે તેની રાહ જોતા ઊભા હતા. એકે કહ્યું, "આ લોકડાઉન નડ્યું નહિંતર આપણા વિસ્ફોટથી ભારતમાં હાહાકાર મચી ગયો હોત."

બીજો કહે, "હજુ પણ આપણે ઝઝૂમીશું તો આપણું મિશન કામિયાબ થશે જ. જો, પેલો માણસ ગાડી લઈને લોકડાઉનની ઐસી-તૈસી કરતો આવી રહ્યો છે. તૈયાર થઈ જા, આપણને લિફ્ટ મળી જ જશે."

પણ ત્યાં જ એક પોલીસકર્મીએ ગાડી રોકી. થોડી રકઝક પછી લાગવગ પણ કામ ન આવી એટલે થોડી મારામારી થઈ. છેલ્લે ગાડીવાળો પોલીસને ગાળો ભાંડતો ગાડી લઈને પરત ફરી ગયો.

ત્યાં અચાનક સેનેટાઈઝરના ફુવારાનો છંટકાવ થતાં લિફ્ટની રાહ જોતાં એ બંને બદમાશોના શ્વાસ રૂંધાવા લાગ્યા.

- કમલેશ જોષી

ખુલ્લા દ્વાર

ઈચ્છા

ટેબલ પર લાશ પડી હતી. એની સામે લગભગ ૧૦-૧૨ વર્ષની છોકરીને એક પોલીસ વાળો અંગ્રેજીમાં પૂછી રહ્યો હતો.

“How you did it?”

છોકરી પોલીસવાળા સામે એકધારું જોઈ રહી. પોલીસવાળાએ એને વાળથી પકડીને એને બે-ત્રણ તમાચા ચોડી દીધાં. લાશમાંથી લોહી વહી રહ્યું હતું. એમ્બ્યુલન્સ હજી રસ્તામાં હતી. છોકરીએ કહ્યું,

“Please tell to the ambulance person for two bodies.”

ઓફિસર સહેજ હસ્યો,

“I haven't any authority to kill you otherwise.”

છોકરીએ જવાબ આપ્યો,

“It's not for me. It's for you sir.” એમ કહી એ આગળ વધવા લાગી. બેકગ્રાઉન્ડ મ્યુઝિક વધુ ડાર્ક થતું ગયું અને અચાનક ટીવી બંધ કરતા જ મીરાંએ બૂમ પાડી,

“વિશાલ....”

“પણ તું કેમ આવા બધા મુવી જોવે છે ચાર.. કમસેકમ આવનારા બાળકનો તો

વિચાર કર..” વિશાલ બેડરૂમમાંથી દોડીને આવતા બોલ્યો.

“અરે પણ.. થોડી વાર તો જોવાયને.. .. હા બસ સોરી. હવે થી ધ્યાન રાખીશ.” મીરાં બોલી

વિશાલે ટીવીમાંથી પેનડ્રાઈવ કાઢી અને એને પોતાની સાથે લઈને રૂમમાં ચાલી ગયો.

મીરાંએ ટાઈમ જોયો તો રાતનો એક વાગ્યો હતો. એને ઊંઘ નહોતી આવતી. એ રૂમમાં ગઈ. જોયું તો વિશાલ સુતો હતો. અને પેનડ્રાઈવ ત્યાં ડેસ્ક પર મૂકેલી છે. તેણે પહેલા વિચાર્યું કે, વિશાલને ખબર ના પડે એ રીતે પેનડ્રાઈવ લઈને ટીવી ફરી ચાલુ કરે. પણ પછી એણે એ વિચાર માંડી વાળ્યો. મીરા વિશાલની બાજુમાં સુતી. એ પડખા ફેરવતી રહી. એને પેલા મૂવીના જ વિચારો આવી રહ્યા હતા. એણે થોડી વાર તો આમ ને આમ પસાર કરી પણ તોય ઊંઘ ના આવતા એણે મોબાઈલમાં સમય જોયો. એ ધીરેથી ઊભી થઈ અને બાથરૂમ બાજુ ગઈ.

ટીવીનો અવાજ આવતા વિશાલ જાગ્યો. એણે ફોનમાં સમય જોયો. રાતના અઢી વાગ્યા હતા. એ થોડો ગુસ્સે થયો અને બહાર ગયો ને જોયું તો મીરાં ટીવી જોઈ રહી હતી. એણે એક ઊંડો શ્વાસ બહાર કાઢ્યો અને કહ્યું કે,

“મીરાં.. કેમ આમ કરે છે? સૂઈ જા ને. તારે જો આ મુવી જોવું જ છે તો કાલે જોઈ લેજે બસ? આવા સમયમાં તારે પૂરતો આરામ કરવાનો હોય.”

“પણ મારે અત્યારે જ જોવું છે. મને બહુ બોલબોલ ના કર તાર. આમેય હવે કાલે બહુ સમય નથી મારી પાસે..” મીરાંએ કહ્યું.

“બે એવું તો શું છે આ મૂવીમાં મનેય જોવા દેજે..” એ મીરાંની બાજુમાં બેસી ગયો.

“હા તો બેસ અને જો. અને હા ચાલુ મુવીએ બોલબોલ ના કરતો..”

અને બંને આખું મૂવી પતે ત્યાં સુધી ચૂપ રહ્યા.

મૂવી પત્યુ એટલે વિશાલે કહ્યું,

“કેવું બોગસ મૂવી હતું. આવડી નાની છોકરી કોઈ નો જીવ થોડી લઈ શકે! આ ભૂતના પિક્ચરોમાં ભલીવાર જ નથી હોતા અને તને ખબર ને શું ભૂત ઉપડે છે આ હોરર મૂવી જોવાનું?”

“લે એટલે તને ના ગમે એટલે મારે મારી ઈચ્છાઓ મારી નાખવાની? હું તો મરી જઉ તો પણ હોરર મૂવી જોવાનું ના છોડું.”

“હા હો દોઢી. ચલ હવે સૂઈ જઈએ? હું વોશરૂમ જઈને આવું..” એમ કહી એ વોશરૂમ તરફ ગયો.

વોશરૂમમાં મીરાંની લાશ હતી. વિશાલના કાનમાં મીરાંના સંવાદો પડઘાઈ રહ્યા.

“હું તો મરી જઉ તો પણ હોરર મૂવી જોવાનું ના છોડું”, “આમેય હવે કાલે બહુ સમય નથી મારી પાસે.”

વિશાલ જમીન પર ફસડાઈ પડ્યો.

- ઋષિ દવે

'પંખ'માં કોઈ લેખ/વાર્તા/માઈક્રોફિક્શન/કવિતા મોકલવા માટે

- (૧) માત્ર શ્રુતિ ગુજરાતી ફોન્ટમાં વર્ડ ફોર્મેટમાં ટાઈપ કરી ભાષા અને જોડણીની ભૂલો ચકાસી રચના મોકલવી. ભાષાશુદ્ધિ અને જોડણીમાં જો વધુ ભૂલો હશે તો કૃતિ સ્વીકારવામાં આવશે નહિ, જેની નોંધ લેવી.
- (૨) કોઈ પણ ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન પ્લેટફોર્મ પર અપ્રકાશિત હોય, એવી જ કૃતિ મોકલવી. કૃતિ સ્વરચિત અને મૌલિક હોવી જોઈએ.
- (૩) કૃતિમાં મોટેભાગે ગુજરાતી જ ટાઈપ કર્યું હોય એ જરૂરી છે. અમુક શબ્દો ગુજરાતી, હિન્દી અથવા સંસ્કૃત ભાષામાં ટાઈપ કરેલા ચાલશે. પણ એ શક્ય હોય ત્યાં સુધી ઓછા રાખવા. જેથી સમરસતા સચવાઈ રહે.
- (૪) કૃતિ માત્ર મેઇલ દ્વારા જ સ્વીકારવામાં આવે છે. અમારું મેઇલ-એડ્રેસ નીચે મુજબ છે: pankhmagazine@gmail.com
- (૫) કૃતિ મેઇલ કર્યા પછી જો સિલેક્ટ થશે તો જાણ કરવામાં આવશે.
- (૬) 'પંખ' બિન-વ્યવસાયિક મેગેઝીન હોવાથી અમારા તરફથી કોઈ પણ પ્રકારનો પુરસ્કાર આપવામાં આવતો નથી.
- (૭) તમે મોકલેલી કૃતિ-સ્વીકારનો અંતિમ નિર્ણય 'પંખ'ની ટીમનો રહેશે.

‘Live In Lockdown’માં થયેલી અમુક યાદગાર વાતો

“મને બધા પ્રકારનું જ વાંચન ગમે છે. જે ગમે એ જ પ્રકારનું વાંચવું જરૂરી નથી. આપણે વિવિધ પ્રકારના વાંચનને એક્સ્પ્લોર કરતા રહેવું જોઈએ.”

- મલ્હાર ઠાકર (એક્ટર અને કવિ)

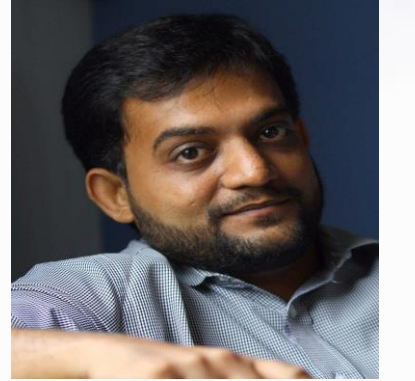

“સાહિત્યની સાથે-સાથે પોતાના વેન્યરના પ્રમોશનમાં સાહિત્યની ગરિમા અને એનું સાતત્ય ખોવાઈ ના જાય, એનું ખાસ ધ્યાન રાખવું પડે છે. બન્ને વચ્ચે બેલેન્સ કરવું પડે છે. કેમ કે જો પ્રમોશન જ નહીં થાય તો વધુ લોકો સુધી કેમ પહોંચીશું?”

- આર.જે. નૈષઘ (પરફોર્મર, રાઈટર, ડાઈરેક્ટર, ઓરેટર અને નેરેટર)

“ગુજરાતીમાં જ ઘણી એવી કૃતિઓ છે, જેના પરથી ક્લાસિક ફિલ્મો અને સીરીઝો ગુજરાતીમાં બની શકે છે. અમુક કામ તમારે બજેટને ધ્યાનમાં રાખીને કરવું પડે. જો બજેટ હોય અને ડેડીકેશન હોય તો ચોક્કસ આ કામ થઈ શકે. જલ્દી એ સમય આવશે કે જ્યારે અશ્વિની ભટ્ટની નવલકથા પરથી પણ આપણને ફિલ્મ કે સીરીઝ જોવા મળશે.”

- જય ભટ્ટ (ફિલ્મમેકર, રાઈટર અને એક્ટર)

“હું મંઝિલ કરતા ત્યાં સુધી પહોંચવાના પ્રવાસમાં વધુ વિશ્વાસ કરું છું. એ આખી પ્રોસેસ જ જીવનને અર્થપૂર્ણ બનાવે છે. જો મંઝિલને જ એક અંતિમ બિંદુ માનવામાં આવે તો એ મળી જાય પછી માણસને જીવનમાં કંટાળો આવવા લાગે.”

- પ્રતિક ગાંધી (એક્ટર)

‘Live In Lockdown’માં થયેલી અમુક યાદગાર વાતો

“અમુક સમયે અમુક પ્રકારનું મ્યુઝિક સાંભળવામાં આવે તો એની મન દ્વારા શરીર પર ચોક્કસ અસર પડે છે. એને એક થેરાપી તરીકે અમે ઉપયોગમાં લઈએ છીએ. શોખ પૂરો કરવા સાથે લોકોને સાજા કરવા એ મારું ગમતું કામ છે.”

- ડૉ. કેદાર ઉપાધ્યાય (ગાયક, મ્યુઝિક ડાઈરેક્ટર અને મ્યુઝિક થેરાપિસ્ટ)

“મૃત્યુ એ સૌથી મોટું હાસ્ય છે. કુદરતે આપણી સાથે કરેલો સૌથી મોટો PRANK છે મૃત્યુ!”

- ડૉ. ઓજસ રાવલ (લેખક, એક્ટર અને હ્યુમરિસ્ટ)

“હું સ્ટેજ પર ગાવા માટે જાવ ત્યારે માતાજીને મનમાં કહું છું કે, હું સામે રહેલી ઓડીયન્સ માટે નથી ગાતો, તારા માટે ગાવ છું. લોકસંગીતમાં આ ‘ભાવ’ સૌથી વધુ મહત્વનો છે અને એ ‘ભાવ’ જ અમને અને શ્રોતાઓને કનેક્ટ કરે છે, જોડી રાખે છે.”

- આદિત્ય ગઢવી (લોકગાયક)

“શબ્દ ક્યારેય સાહિત્યકારને નક્કી નથી કરતો કે મારે આ જ સાહિત્યકાર પાસે જવું છે. પણ શબ્દથી સાહિત્યકાર નક્કી થતો હોય છે!”

- અંકિત ત્રિવેદી (કવિ, લેખક અને સ્પીકર)

‘Live In Lockdown’માં થયેલી અમુક યાદગાર વાતો

“અત્યારના મોટાભાગના પતિ-પત્ની વચ્ચે લગભગ બધું જ ઠીક હોય છે, એક પ્રેમ સિવાય. પત્નીના વારંવાર કહેવા છતાં માવો કે સિગારેટ છોડી ન શકતા પુરુષો પ્રેમનું પ્રમાણપત્ર કેવી રીતે આપી શકે?”
- જિતેશ ઠોંગા (લેખક અને નવલકથાકાર)

“પત્રકારત્વના ફીલ્ડમાં હોવ, એટલે તમારે તૈયાર રહેવું જ પડે છે કે, ‘હા’ પાડવી કે ‘ના’. બદલામાં કાં ધમકી મળે અથવા લાંચ-રૂશ્વત. પરિસ્થિતિ તમે કઈ રીતે હેન્ડલ કરો છો, એના પર પત્રકારત્વ નભે છે.”
- ખુશાલી દવે (લેખક અને પત્રકાર)

“ધ્રુવદાદાની ‘તત્ત્વમસિ’ વાંચતી વખતે અને એના પરથી ‘રેવા’ના સર્જન વખતેનો અનુભવ યાદગાર રહ્યો. ઘણા વિચારો બદલાયા, સમજ કેળવાયી. પુસ્તકો અને ફિલ્મો માણસના દ્રષ્ટિકોણમાં ઘણો પ્રભાવ પાડી શકે છે.”
- ચેતન ધનાણી (એક્ટર, ડાઈરેક્ટર, સ્ક્રિપ્ટ-રાઈટર અને ગીતકાર)

“હું જે ગુજરાતી ગઝલ લખું છું, એમાં અત્યારના વપરાશમાં લેવાતા રૂટીન અંગ્રેજી શબ્દો પણ વાપરું છું. ઘણા લોકો આના વિરોધી હોઈ શકે. પણ સમય સાથે બદલાવ જરૂરી છે.”
- મેહુલ પટેલ ‘ઇશ’ (કવિ અને પત્રકાર)

‘Live In Lockdown’માં થયેલી અમુક યાદગાર વાતો

“સંસ્કૃત સાહિત્ય એ ખાલી વેદો-પુરાણોનું સાહિત્ય નથી. એમાં ભક્તિ અને જ્ઞાનની સાથેસાથે શૃંગાર, વીર અને હાસ્યરસ પણ વણી લેવામાં આવ્યા છે. પણ લોકો સુધી હજી બહુ એ પહોંચ્યું નથી.”
- પાર્થ તારપરા (કવિ અને ગીતકાર)

“આપણા જૂના ગરબાની ધૂન અને શબ્દો એક અલગ જ લેવલની એનર્જી આપે છે. એટલે જ હું બોલીવુડના ગીતો પર રમાતા ગરબા કરતા આવા સુગમ-સંગીતના ગરબા પર જ પરફોર્મન્સ આપું છું. એમાં સાથેસાથે ભક્તિ પણ ભળેલી હોય છે ને એમાં ખોવાઈ જવાની મજા છે.”
- ડૉ. પાર્થ ઓઝા (ગાયક અને એક્ટર)

“આર.જે. બનવા માટે ખાલી અવાજ મહત્વનો નથી. અવાજ તો અમુક અવાજની કસરતોથી ઈમ્પ્રુવ થઈ શકે, પણ અવાજ સિવાય તમારું કન્ટેન્ટ અને એને તમે કઈ રીતે પ્રદર્શિત કરો છો, એ મહત્વનું છે.”
- આર.જે. નિશિતા (રેડિયો જોકી)

“શોખ અને આવડત – એ બંને બહુ અલગ વસ્તુ છે. પસંદ એને કરો, કે જેમાં તમારી આવડત હોય, અને એને નિખારો. સમય જતા એ તમારો પ્રોફેશન બનશે, તો એમાં ચોક્કસ તમે આગળ આવી શકશો. અમુક વસ્તુ ઈશ્વરની દેન હોય છે. ઈશ્વરની મરજી વગર તમે કોઈ કલામાં પારંગત ના થઈ શકો.”
- પ્રેમ ગઢવી (એક્ટર અને લેખક)

‘Live In Lockdown’માં થયેલી અમુક યાદગાર વાતો

“મને એ આર્ટિસ્ટનું કામ વધારે આકર્ષે, વધુ ગમે; જે કામ માટે મને મનમાં એવું હોય કે, ‘પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ હું આ કામ ના કરી શકું કે આવું હું ના લખી શકું.’ જો આવું કામ ક્યાંય થતું જોવા મળે તો એ ચોક્કસ આપણને કંઈક વધુ સારું કરવા, અલગ કરવા પ્રેરણા આપી શકે.”
- અક્ષય દવે (કવિ)

“કવિતા કોઈને ઉપદેશ આપવા માટે નથી હોતી, એવું મારું માનવું છે. જ્યારે કવિ કોઈ પરિસ્થિતિ સંદર્ભે કશું કરી શકતો નથી, ત્યારે એ કવિતા લખતો હોય છે. જીવનમાં બનતી નાનામાં નાની ઘટના પણ કવિતા લખવા માટે કારણભૂત બનતી હોય છે.”
- વિરલ દેસાઈ (કવિ)

“કોઈ લેખક અધરો નથી હોતો, કોઈ લખાણ અધરું નથી હોતું. આપણને અત્યારે અમુક કૃતિઓ ના સમજાય અથવા અધરા લાગે તો એ એક ભાવક તરીકે આપણી મર્યાદા છે. શક્ય છે કે ઉંમરના એક પડાવ પછી આપણને એ સમજાવા લાગે.”
- રામ મોરી (લેખક અને વાર્તાકાર)

“Precision is the key. થીયેટર અને સંચાલનના અનુભવે ભાષા, ઉચ્ચારો અને મારી લઢણ સુધારી. દરેક વ્યક્તિ અને દરેક કામમાંથી આપણને કંઈક ને કંઈક શીખવા મળે છે. આ ક્ષેત્રમાં આવીને હું જીવતા શીખ્યો.”
- ડૉ. મૌલિક ચૌહાણ (એક્ટર અને મોટીવેશનલ સ્પીકર)

'પંખ'ની ઉડાનમાં સહભાગી પાંખો

યાજ્ઞિક વધાસિયા

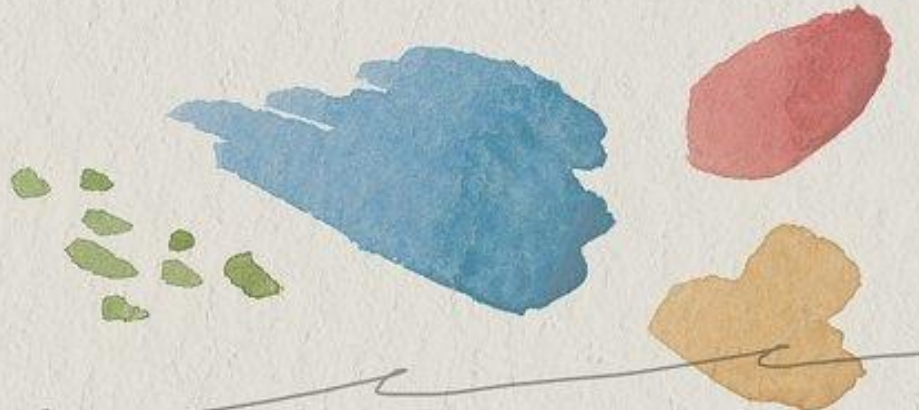
કેયુર દુધાત

મનોરી શાહ

અનંત ગોહિલ

વિરલ જોશી

હોઝેક્ષ અગવાન

આ અંકમાં સહભાગી પાંખો

રાજુલ ભાનુશાલી

પાર્મી દેસાઈ

ધર્મેન્દ્ર જોષી

તેજલ શાહ

વિપુલ હડિયા

ડૉ રંજન જોષી

હીરલ વ્યાસ

ડૉ કાર્તિક શાહ

કમલેશ જોષી

પ્રશાંત શુક્લ

રિન્કુ રાઠોડ 'શર્વરી'

ઋષિ દવે

બિપીન અગ્રાવત 'વીર'

અનુ સોની

ફોટોગ્રાફર

હોઝેફા અગવાન (ફ્રન્ટ કવર)

ધવલ પરમાર (બેક કવર)

અમારી સાથે
ઉડવાના
આકાશી માર્ગો

pankhemagazine@gmail.com

<http://www.facebook.com/pankhemagazine>

<https://wa.me/916355953355?text=%E0%AA%A8%E0%AA%AE%E0%AA%B8%E0%AB%8D%E0%AA%A4%E0%AB%87>

https://twitter.com/pankh_e_magazine

<https://www.youtube.com/channel/UCakmCpwf4oF2ZICI-YPIVDg>

<https://www.instagram.com/pankhemagazine/>

<https://t.me/pankhemagazine>

तमसो मा ज्योतिर्गमय